

Survey integratie migranten 2020 Uitvoering van veldwerk ten tijde van corona

Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse, Iraanse en Somalische achtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en zonder migratieachtergrond

Jaco Dagevos en Joost Kappelhof

Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Onderzoekspopulatie en steekproef.....	6
3	Vragenlijst.....	10
4	Onderzoeksopzet en verloop van het veldwerk.....	16
5	Responsverantwoording.....	23
6	Representativiteit en weging	33
7	Slot	36
8	Literatuur.....	38

1 Inleiding

Op verzoek van de directie Samenleving en Integratie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) is in 2020 de Survey integratie migranten (SIM2020) uitgevoerd onder personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse, Iraanse of Somalische achtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en zonder migratieachtergrond. Het ministerie continueert hiermee de inmiddels lange lijn van overheidsbetrokkenheid bij de informatievoorziening over migrantengroepen. De start daarvan ligt in 1988, toen onder de vier grote niet-westerse groepen de eerste survey Sociale positie en voorzieningengebruik allochtonen (SPVA) werd uitgevoerd. Daarna is dergelijk onderzoek opnieuw verricht in 1991, 1994, 1998, 2002, 2004, 2006, 2010/11 en 2015. Voorts zijn twee surveys uitgevoerd onder verschillende vluchtelingengroepen (in 2003 en 2009) en onder Chinezen en Polen (in 2009). Daarnaast maakte het ministerie van SZW samen met de ministeries van Justitie en Veiligheid (J&V), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de uitvoering van surveyonderzoek onder Syrische statushouders mogelijk.

Het doel van SIM2020 is om de positie van de genoemde groepen in Nederland in kaart te brengen en, door aan te sluiten op eerder surveyonderzoek, de integratie van deze groepen door de tijd heen te volgen. De kosten van de survey zijn opgebracht door het ministerie; het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) was verantwoordelijk voor de uitvoering ervan. Daarbij werkte het SCP samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het onderzoeksbureau Labyrinth Onderzoek en Advies. Het CBS heeft de steekproef getrokken en de bestanden gewogen. Labyrinth heeft het veldwerk uitgevoerd. Ook heeft dit bureau een onderzoeksverantwoording opgesteld (Kruis 2021). Het CBS heeft een memo (Mikolajewski en Gouweleeuw 2021) geschreven over de steekproeftrekking en de weging waar wij voor deze rapportage gebruik van maken. De volledige tekst van deze memo is opgenomen als bijlage A, te vinden via www.scp.nl bij deze rapportage. De opzet van deze rapportage komt overeen met de onderzoeksverantwoording die voor de SIM2015 is opgesteld (Andriessen en Kappelhof 2016). In deze rapportage ontlenen we tekstgedeelten en kwantitatieve informatie aan de veldwerkrapportage over SIM2015, de onderzoeksverantwoording van Labyrinth en de door het CBS opgestelde memo over steekproeftrekking en weging.

Waarom een SIM2020?

Om cijfermatig inzicht te krijgen in de sociaal-economische en sociaal-culturele positie van personen met een migratieachtergrond zijn in hoofdlijnen drie typen bronnen beschikbaar: algemene surveys onder de bevolking, gegevens uit registraties, en specifiek op personen met een migratieachtergrond gerichte surveys. De mogelijkheden voor onderzoek onder personen met een migratieachtergrond van de twee eerstgenoemde bronnen zijn de laatste decennia aanzienlijk toegenomen (Korte en Dagevos 2011; zie bv. CBS 2020, 2021). Toch blijven specifiek op personen met een migratieachtergrond gerichte surveys noodzakelijk, omdat er sprake is van een aantal beperkingen bij algemene surveys en registratiegegevens voor het onderzoek naar migrantengroepen. Ten eerste geven algemene surveys vaak een onvolledig beeld van migrantengroepen doordat deze groepen in die surveys meestal in onvoldoende mate vertegenwoordigd zijn. Ten tweede bereiken algemene surveys vaak een selecte groep personen met een migratieachtergrond doordat ze onvoldoende rekening houden met de sociale werkelijkheid van personen met een migratieachtergrond. Personen die de Nederlandse taal niet goed beheersen, kunnen bijvoorbeeld moeilijk meedoen omdat er niet

altijd een vertaling van vragenlijsten beschikbaar is en de interviewers de taal die bepaalde groepen spreken niet machtig zijn. Ten derde is in algemene surveys en registratiebestanden slechts beperkte informatie voorhanden over thema's die in het bijzonder voor personen met een migratieachtergrond van belang zijn (bv. in het herkomstland voltooide opleidingen, beheersing van de Nederlandse taal, indicatoren van de sociaal-culturele positie, transnationale banden, ervaren discriminatie, enz.). Mede hierdoor is aan algemene surveys en registratiebestanden nauwelijks informatie te ontfemen over sociaal-culturele onderwerpen (sociale contacten, religie, beheersing en gebruik Nederlandse taal) en ervaren discriminatie en maatschappelijk klimaat jegens personen en groepen met een migratieachtergrond. Specifiek op personen met een migratieachtergrond gerichte surveys geven bovendien een vollediger beeld van migrantengroepen doordat de dataverzameling beter op de betreffende groepen toegesneden is. Denk bijvoorbeeld aan de inzet van enquêteurs uit de herkomstgroep en het gebruik van vertaalde vragenlijsten.

SIM2020: een mixed-modeonderzoek in tijden van corona

Sinds de SIM2010/'11 is gewerkt met een sequentiële mixed-modeaanpak, waarin data in eerste instantie worden verzameld via een webenquête (*Computer Assisted Web Interviewing, CAWI*). Vervolgens worden de mensen met een gekend telefoonnummer die niet meededen aan de webenquête benaderd met het verzoek om via de telefoon deel te nemen aan de enquête (*Computer Assisted Telephone Interviewing, CATI*). Als laatste stap worden interviewers aan de deur ingezet onder zowel de personen zonder gekend telefoonnummer die niet meededen aan de CAWI als de personen met een gekend telefoonnummer die niet zijn bereikt per telefoon (*Computer Assisted Personal Interviewing, CAPI*). De CATI-stap in de opzet van SIM2010/'11 bleek een niet-effectieve en ook inefficiënte manier om enquêtes uit te voeren onder personen met een migratieachtergrond (Kappelhof 2015). Hierdoor is deze stap uit de opzet van de SIM2015 gehaald en werd de opzet CAWI-CAPI. Voor SIM2020 is dezelfde opzet gekozen als de SIM2015. Doordat het veldwerk plaatsvond gedurende de coronapandemie en er op verschillende momenten sprake was van lockdowns, is de uitvoering van het veldwerk anders dan gepland verlopen. We lichten het verloop van het veldwerk verderop in deze rapportage uitvoerig toe. In het kort komt het erop neer dat Nederland in lockdown ging op het moment dat de face-to-facebenadering van start kon gaan (april 2020). Toen is besloten om de CAWI-periode te verlengen en via het versturen van een extra reminderbrief steekproefpersonen te stimuleren om de vragenlijst online in te vullen. In de zomer van 2020 verbeterde de coronasituatie en versoepeling van de lockdownmaatregelen maakte het mogelijk om in september het CAPI-veldwerk te starten. Om budgettaire redenen is ervoor gekozen om in de CAPI-fase alleen die groepen te benaderen die in de CAWI-fase naar verhouding weinig reageerden. In het najaar van 2020 bleef de invloed van de coronapandemie op het veldwerk evenwel groot, zowel op de geneigdheid en mogelijkheden van interviewers om face-to-facegesprekken af te nemen als op de responsgeneigdheid van steekproefpersonen. Half december werd opnieuw een lockdown afgekondigd en is het veldwerk beëindigd. Het veldwerk verliep dus duidelijk anders dan gepland. In deze rapportage lichten we verderop uitgebreider toe welke keuzes in de uitvoering van het veldwerk zijn gemaakt en in hoeverre de samenstelling van de groepen respondenten een goede weerspiegeling is van de onderzochte groepen. Nu al kan worden gezegd dat er over het geheel genomen sprake is van een hoge tot zeer hoge mate van representativiteit van de responsaanpak (zie verder hoofdstuk 6).

Methodologische verantwoording SIM2020: leeswijzer

In deze rapportage beschrijven we de onderzoekspopulatie, de steekproeftrekking en de vragenlijst. Vervolgens bespreken we de opzet van het onderzoek, het verloop van het veldwerk en de veranderingen die zich vanwege de coronapandemie voordeden. We gaan in op de responsverantwoording, de representativiteit en de weging. Deze rapportage bevat geen uitkomsten uit de SIM2020; deze verschijnen in andere rapportages.

2 Onderzoekspopulatie en steekproef

De verschillende onderzoekspopulaties van de SIM2020 bestaan uit alle in Nederland wonende personen van 15 jaar en ouder met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse, Iraanse en Somalische achtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en zonder migratieachtergrond. De keuze voor deze groepen sluit aan op de steeds groter wordende diversiteit in Nederland. In de eerste edities van de voorlopers van de SIM (zie hoofdstuk 1) richtte het onderzoek zich op de vier grote migrantengroepen: personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Caribisch-Nederlandse achtergrond. In de jaren daarna vestigden zich vluchtelingengroepen in Nederland en nam de arbeidsmigratie vanuit Oost-Europa sterk toe. Om hier recht aan te doen, zijn in de SIM2020 ook twee vluchtelingengroepen opgenomen: de Somalische groep, die ook deel uitmaakte van SIM2015, en de Iraanse groep. Omdat niet alle grote vluchtelingengroepen, zoals bijvoorbeeld de Iraakse en Afghaanse groepen, in de SIM konden worden opgenomen, is gekozen voor twee vluchtelingengroepen die qua sociaal-economische en sociaal-culturele positie ver uit elkaar liggen. Hoewel er nog steeds leden van deze groepen naar Nederland komen, is het merendeel van hen al geruime tijd in Nederland. Groepen die recentelijk als vluchteling naar Nederland kwamen, zijn geen onderdeel van de SIM2020. Naar hen wordt apart onderzoek gedaan in de cohortstudie statushouders (zie bv. Dagevos et al. 2020 en CBS 2021). Er is gekozen om de Poolse groep in de SIM op te nemen omdat deze getalsmatig (verreweg) de belangrijkste groep arbeidsmigranten uit Oost-Europa vormt. Verder was deze groep ook al onderdeel van SIM2010/11 en SIM2015 en bieden nieuwe gegevens van SIM2020 mogelijkheden voor onderzoek naar ontwikkelingen. Personen met een Poolse achtergrond in de SIM behoren tot de eerste generatie en zijn op 1 januari 2004 of later ingeschreven in de BRP. Bij de andere migrantengroepen gaat het om de eerste en tweede generatie en is er geen afbakening naar periode van komst.

2.1 Steekproefontwerp en procedure

In dit hoofdstuk lichten we de steekproeftrekking toe. We ontleen de inhoud van dit hoofdstuk grotendeels aan de toelichting die door het CBS is opgesteld (Mikolajewski en Gouweleeuw 2021; zie bijlage A). Om de steekproeven voor het onderzoek te kunnen trekken, is er voor iedere bevolkingsgroep een steekproefkader afgeleid met gegevens uit de Basisregistratie Personen (BRP). Het steekproefkader van een bepaalde bevolkingsgroep telt iedereen die

- op 9 december 2019 ingeschreven staat in de BRP op een adres dat niet bij een instelling of tehuis hoort;
- op 31 december 2019, een dag voor de geplande startdatum van het veldwerk, 15 jaar of ouder is; en
- een voor de SIM relevante migratieachtergrond heeft.

Voor de leden van het steekproefkader van de personen met een Poolse migratieachtergrond geldt zoals hiervoor toegelicht nog de aanvullende restrictie dat zij pas op 1 januari 2004 of later voor het eerst zijn ingeschreven in de BRP en behoren tot de eerste generatie.

Uit deze steekproefkaders zijn geclusterde steekproeven getrokken. De trekking van de geclusterde steekproeven gebeurt in twee stappen, ook wel trappen. In de eerste trap is een steekproef van gemeenten getrokken. De gemeenten zijn daarbij gestratificeerd naar de grootte van de gemeente:

één stratum van kleine gemeenten met minder dan 50.000 inwoners en één stratum van grote gemeenten met 50.000 inwoners of meer. Bij het tellen van de inwoners van een gemeente zijn alle inwoners in Nederland geteld, niet alleen de inwoners die lid zijn van het steekproefkader. Uit ieder stratum is een steekproef van gemeenten getrokken, waarbij de trekkans van een gemeente evenredig is met het aantal personen uit het steekproefkader dat ingeschreven staat in die gemeente. De eilanden Schiermonnikoog, Ameland, Terschelling, Vlieland en Texel werden uitgesloten van het steekproefkader.

Vervolgens is in de tweede trap een steekproef van personen getrokken uit het deel van het steekproefkader dat ingeschreven staat in de gemeenten die in de eerste trap zijn getrokken. Uit iedere gemeente is een enkelvoudig aselechte steekproef getrokken, die bij alle steekproeven onder personen met een migratieachtergrond een omvang van vijf personen telt voor een kleine gemeente en tien personen voor een grote gemeente. Bij de steekproef onder personen zonder migratieachtergrond is er uit iedere gemeente, klein en groot, een steekproef van tien personen getrokken. Voor sommige migrantengroepen gold dat er respectievelijk minder dan vijf of tien personen met die migratieachtergrond in het steekproefkader van een kleine of grote gemeenten stonden ingeschreven. Deze gemeenten zijn samengevoegd met andere aangrenzende gemeenten binnen het stratum van kleine respectievelijk grote gemeenten, zodanig dat in de samengevoegde gemeenten wel minimaal vijf of tien personen van het steekproefkader stonden ingeschreven.

2.2 Gewenste steekproefaantallen

Het gewenste aantal respondenten in het onderzoek was 900 voor de volgende bevolkingsgroepen: personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse en Iraanse migratieachtergrond, een migratieachtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en zonder migratieachtergrond. Het gewenste aantal respondenten was 600 voor personen met een Somalische migratieachtergrond. Voor de Somalische Nederlanders lag het gewenste aantal respondenten lager, omdat het een betrekkelijk kleine populatie betreft in Nederland. Het was dus het streven om data te verzamelen onder – in totaal – 6900 respondenten.¹ Tabel 2.1 geeft aan hoe de respondenten idealiter verdeeld zijn over de verschillende gemeentegroottes en migratieachtergronden.

¹ Dit aantal is later naar beneden bijgesteld vanwege de aangepaste veldwerkstrategie. We komen hier later in deze rapportage op terug.

Tabel 2.1

Gewenste netto-steekproefaantallen per gemeenteniveau, naar migratieachtergrond (in absolute aantallen en procenten)

		Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	middelgrote gemeenten	kleine gemeenten	totaal
Turks	%	10,7	11,7	9,4	3,4	48,1	16,7	100
	n	96	105	84	31	433	150	900
Marokkaans	%	19,2	11,1	7,7	7,6	40,9	13,6	100
	n	173	100	69	68	368	123	900
Surinaams	%	18,3	15,0	13,2	2,2	39,7	11,6	100
	n	164	135	118	20	357	105	900
Caribisch-Nederlands	%	8,0	15,6	8,7	1,9	49,5	16,2	100
	n	72	140	78	17	446	146	900
Somalisch	%	4,4	6,7	5,6	2,0	55,7	25,6	100
	n	26	40	33	12	334	154	600
Pools	%	2,6	6,0	8,3	0,7	44,7	37,7	100
	n	24	54	74	6	403	339	900
Iraans	%	9,6	6,3	5,9	3,2	55,0	20,0	100
	n	87	56	53	29	495	180	900
zonder migratieachtergrond	%	3,0	2,4	1,8	1,7	45,2	45,8	100
	n	27	21	16	15	407	412	900
totaal	%	9,7	9,4	7,6	2,9	47,0	23,3	100
	n	669	651	525	198	3243	1609	6900

Bruto-steekproefomvang

Uit eerdere ervaringen met de SIM (Korte en Dagevos 2011; Andriessen en Kappelhof 2016; Thiel et al. 2015) en uit onderzoek blijkt dat de responsgeneigdheid varieert per groep en per gemeenteniveau (Kappelhof 2015). In de steekproeftrekking is daar rekening mee gehouden door met verschillende responsfracties te werken. Naast de inschatting van de respons wordt bij de bepaling van de steekproefaantallen ook rekening gehouden met zogenaamde kaderfouten. Dit resulteert in eerste instantie ook in een grotere (bruto-)steekproef. De volgende personen worden uit de bruto-steekproef verwijderd:

- Personen die bij de gemeente te kennen hebben gegeven dat hun adres niet aan derden geleverd mag worden.
- Personen die ingeschreven staan op een adres van een instelling of een tehuis.
- Personen die op hetzelfde adres wonen. Als de steekproef meerdere personen telt die op hetzelfde adres wonen, dan worden op een na al die personen uit de steekproef verwijderd. Een uitzondering hierop zijn personen met een Poolse migratieachtergrond. In dat geval is het toegestaan dat meerdere personen die op hetzelfde adres wonen, in de steekproef komen.

Er is uiteindelijk door het CBS een bruto-steekproef aan het veldwerkbureau Labyrinth geleverd van 15.498 personen. Naast bovenstaande kaderfouten worden ook personen die overleden of geëmigreerd zijn uit de bruto-steekproef verwijderd voordat het veldwerk begint. Tabel 2.2 toont de bruto-steekproef die het veldwerkbureau ontving, uitgesplitst naar migratieachtergrond en gemeenteniveau.

Tabel 2.2

Bruto-steekproefaantallen per gemeenteniveau, naar migratieachtergrond (in absolute aantallen en procenten).^a

		Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	middelgrote gemeenten	kleine gemeenten	totaal
Turks	%	10,7	11,7	9,4	3,5	47,9	16,9	100
	n	216	236	189	70	968	341	2020
Marokkaans	%	19,3	11,1	7,7	7,6	41,0	13,4	100
	n	407	234	162	160	867	284	2114
Surinaams	%	18,3	15,0	13,2	2,3	40,1	11,1	100
	n	387	318	279	48	847	235	2114
Caribisch-Nederlands	%	8,0	15,6	8,7	1,9	49,5	16,3	100
	n	170	330	184	40	1046	344	2114
Somalisch	%	4,4	6,7	5,7	2,0	55,4	25,7	100
	n	64	97	82	29	800	371	1443
Pools	%	2,6	6,0	8,2	0,6	44,8	37,7	100
	n	53	122	166	13	906	761	2020
Iraans	%	9,6	6,2	5,8	3,2	55,1	20,0	100
	n	194	125	118	65	1113	405	2020
zonder migratieachtergrond	%	3,1	2,4	1,8	1,8	45,6	45,4	100
	n	51	40	30	29	753	750	1653
totaal	%	9,9	9,7	7,8	2,9	47,1	22,5	100
	n	1542	1502	1210	454	7299	3491	15498

a Dat de steekproeven per stratum niet altijd een veelvoud van vijf of tien personen tellen, komt omdat er uit sommige gemeenten niet (altijd) precies vijf of tien personen getrokken worden, maar meer dan vijf of tien personen. Dit gebeurt om ervoor te zorgen dat iedere persoon in het steekproefkader dezelfde kans heeft om getrokken te worden.

Bron: CBS

3 Vragenlijst

3.1 Vragenlijstthema's

Het doel van de SIM is om een breed inzicht te geven in de sociaal-economische en sociaal-culturele positie van de onderzochte doelgroepen. Omdat aan algemene surveys en registerbestanden steeds betere en meer gedetailleerde gegevens over de sociaal-economische positie van personen met een migratieachtergrond zijn te ontleen, is het accent in de SIM sterker komen te liggen op een brede meting van de sociaal-culturele positie.

Daarnaast wordt aandacht besteed aan hoe personen met een migratieachtergrond het maatschappelijk klimaat jegens migranten en migrantengroepen beoordelen en of ze discriminatie ervaren. Meer dan in vorige edities van de SIM is er aandacht voor politieke participatie en institutioneel vertrouwen. Ook is het blok met vragen over mediagebruik uitgebreid. Verder zijn opnieuw vragen opgenomen over zwarte piet. De vragen over gezondheid hebben betrekking op de fysieke en psychische gezondheid en op mantelzorg. Diverse thema's zijn al in eerdere surveys (SIM- of SPVA-onderzoeken) aan de orde gesteld, zodat ontwikkelingen in kaart kunnen worden gebracht (met inachtneming van verschillen in design en, voor SIM2020, de andere wijze van veldwerk vanwege corona).

De volgende thema's kwamen aan bod:

- blok 1: achtergrondgegevens respondent/gezin
- blok 2: gegevens huishouden en woonsituatie
- blok 3: onderwijs buiten Nederland
- blok 4: onderwijs binnen Nederland
- blok 5: arbeid
- blok 6: taalvaardigheid
- blok 7: identificatie, band met Nederland en herkomstland, terugkeer
- blok 8: sociale contacten
- blok 9: mediagebruik
- blok 10: waardenoriëntaties, homoacceptatie
- blok 11: oordeel over samenleving, institutioneel vertrouwen, politieke participatie
- blok 12: opvattingen over multiculturele samenleving, maatschappelijk klimaat, ervaren discriminatie
- blok 13: religie
- blok 14: zwarte piet
- blok 15: gezondheid en mantelzorg
- blok 16: afsluiting

De vragenlijst voor de face-to-face-afname is identiek aan de vragenlijst voor het web. De volledige vragenlijst (in verschillende talen) is op verzoek beschikbaar. De vragenlijst is zodanig ontworpen dat het invullen ervan gemiddeld 30 minuten in beslag neemt. Om zoveel mogelijk onderwerpen aan de orde te laten komen, zonder dat de invul-/afnametijd sterk toeneemt, zijn sommige (vragen)blokken aan de helft van de respondenten gesteld en andere (vragen)blokken aan de andere helft (*split half*).

3.2 Testen van de vragenlijst

Na finalisering van de vragenlijst door het SCP zijn de Nederlandstalige vragenlijst en de uitnodigingsbrief cognitief getest door onderzoeksbureau Labyrinth. Eerst hebben medewerkers van Labyrinth de vragenlijst getest. Deze onderzoekers hadden een Marokkaanse, Surinaamse of Turkse migratieachtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk of geen migratieachtergrond. Vervolgens is de vragenlijst tijdens twee testdagen bij zestien personen getest (tabel 3.1). Op beide testdagen waren onderzoekers van het SCP aanwezig.

Bij het samenstellen van de groep testpersonen is zo veel mogelijk rekening gehouden met spreiding naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. De testpersonen behoorden tot de doelgroepen van het onderzoek en er is naar gestreefd dat zij Nederlands spraken. Indien een testpersoon een vraag of antwoordoptie niet goed begreep vanwege onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal, is deze feedback niet meegenomen of is hierbij een extra opmerking geplaatst door de onderzoeker.

Tabel 3.1

Achtergrondkenmerken testpersonen – (cognitieve) tests Nederlandse vragenlijst

testpersoon	herkomstgroep	geslacht	leeftijd	opleidingsniveau	afnamemethode
1	Caribisch deel van het Koninkrijk	man	27	hoog	CAWI
2	Caribisch deel van het Koninkrijk	vrouw	36	hoog	CAPI
3	Caribisch deel van het Koninkrijk	vrouw	27	hoog	CAWI
4	Iraans	vrouw	40	laag	CAPI
5	Marokkaans	vrouw	17	hoog	CAWI
6	Marokkaans	man	17	laag	CAPI
7	Pools	vrouw	55	hoog	CAWI
8	Somalisch	vrouw	36	laag	CAWI
9	Somalisch	man	50	hoog	CAWI
10	Surinaams	vrouw	40	laag	CAPI
11	Surinaams	vrouw	45	laag	CAPI
12	Turks	man	46	laag	CAWI
13	Turks	man	63	laag	CAPI
14	Turks	vrouw	45	laag	CAPI
15	zonder migratieachtergrond	man (non-binair, in transitie)	25	hoog	CAPI
16	zonder migratieachtergrond	man	21	laag	CAPI

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Alle tests zijn face to face afgenomen door testinterviewers van Labyrinth. Bij de tests is zowel de CAPI- als de CAWI-methode getest. Op deze manier konden de testpersonen ook meteen feedback geven op het invullen van de online vragenlijst. Daarnaast kon de interviewer, wanneer de vragenlijst zelfstandig door de testpersoon werd ingevuld, aanvullende vragen stellen die meer ingingen op het begrip van de vragen. Hierbij werd aan de testpersonen gevraagd om hardop na te denken en hun

antwoord toe te lichten. Het doel hiervan was om zowel te achterhalen of iemand de vraag begreep als om de manier waarop de vraag werd begrepen te achterhalen.

Door Labyrinth is een lijst met vragen opgesteld die is voorgelegd aan de testpersonen. Enkele voorbeelden van vragen zijn:

- Begrijpt u de tekst in de brief?
- Wat vindt u van de afbeelding in de brief?
- Vindt u dat de brief u uitnodigt om deel te nemen aan het onderzoek?
- Begrijpt u wat er met deze vraag wordt bedoeld?
- Vindt u deze vraag te gevoelig?
- Waarom vindt u de vraag moeilijk/makkelijk om te beantwoorden?
- Mist u antwoordopties bij deze vraag?
- Wat vindt u van de lengte van de vragenlijst?

Tijdens de test maakte de interviewer aantekeningen bij de verschillende blokken en individuele vragen/opmerkingen van respondenten. Labyrinth bundelde de opmerkingen in een verslag over de begrijpelijkheid, leesbaarheid, eenduidigheid, passende antwoordcategorieën en logica van de vragenlijst en deed waar mogelijk suggesties voor wijzigingen in de vraagstelling of antwoordcategorieën. Dit verslag en eigen aantekeningen en observaties van het SCP zijn gebruikt om keuzes te maken in de vragenlijst. Er zijn enkele vragen gewijzigd, enkele zijn verwijderd en een deel van de vragen kreeg een andere plek in de vragenlijst.

3.3 Vertalen vragenlijst

De geteste Nederlandse vragenlijst is door professionele vertalers in vijf verschillende talen vertaald: Farsi, Pools, Marokkaans-Arabisch (Darija), Somalisch en Turks. De vragen uit SIM2015 die ongewijzigd in de vragenlijst van SIM2020 zijn opgenomen, zijn niet opnieuw vertaald. Voor deze vragen is de vertaling van SIM2015 overgenomen. De vragenlijst voor de Iraanse groep is in het geheel vertaald, aangezien deze groep niet eerder onderdeel was van de SIM.

Na een uitgebreide toelichting op het onderzoek zijn per taal twee professionele vertalers ingeschakeld. Van de twee vertalers was één vertaler de hoofdvertaler en de andere de revisorvertaler. De hoofdvertaler heeft de (nieuwe) vragen vertaald, waarna de revisorvertaler deze vertaling kritisch heeft bekeken en wijzigingsvoorstellen heeft gedaan. De vertalingen en de feedback hierop zijn besproken tijdens bijeenkomsten op 16 en 17 januari 2020. Hierbij waren per taal beide vertalers, een onderzoeker van het SCP en een onderzoeker van Labyrinth aanwezig. Tijdens deze besprekingen is uitvoerig gesproken over de inhoudelijke consequenties van bepaalde vertaalkeuzes. De aanwezige SCP-onderzoeker kon tijdens deze bijeenkomst toelichten wat een bepaalde vraag of term beoogde te meten. Het doel hiervan was om voor een vertaling te kiezen die hier zo dicht mogelijk bij aansloot en zo eenduidig mogelijk was. Het besluit over welke vertaling te kiezen is door de hoofdvertalers in de vragenlijst verwerkt. Deze vragenlijsten zijn vervolgens geprogrammeerd.

3.4 Testen en controle vertaling

Op 4 en 6 februari 2020 hebben de tests van de vertaalde vragenlijsten plaatsgevonden. Bij de testdagen is de focus gelegd op de kwaliteit van de vertaling en de begrijpelijkheid van de vragen. Aan de testpersonen is gevraagd hoe ze een bepaald woord of bepaalde zin interpreteren. Er is vastgesteld in hoeverre dat overeenstemt met de betekenis in het Nederlands. Ook is nagegaan of de testpersonen de vertaling goed begrepen en juist interpreteerden met en/of zonder hulp van een

interviewer. In totaal zijn er negen tests met testpersonen uit herkomstgroepen afgenomen (tabel 3.2).

Tabel 3.2

Achtergrondkenmerken testpersonen – tests vertaalde vragenlijsten

testpersoon	herkomstgroep	taal	geslacht	leeftijd	opleidingsniveau	afnamemethode
1	Iraans	Farsi	Man	27	laag	CAPI
2	Iraans	Farsi	Man	33	laag	CAPI
3	Pools	Pools	Vrouw	71	hoog	CAWI
4	Pools	Pools	Vrouw	69	hoog	CAPI
5	Marokkaans	Marokkaans-Arabisch (Darija)	Vrouw	44	hoog	CAPI
6	Marokkaans	Marokkaans-Arabisch (Darija)	Vrouw	35	laag	CAWI
7	Somalisch	Somalisch	Man	23	laag	CAPI
8	Somalisch	Somalisch	Man	42	laag	CAPI
9	Turks	Turks	Man	26	laag	CAPI

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

De begeleiding van de tests van de vertaalde vragenlijst was in handen van ervaren interviewers. Deze hadden eenzelfde migratieachtergrond als de testpersonen en spraken zowel Nederlands als de taal waarin de vragenlijst werd getest. Na afloop van de tests zijn ook zij gevraagd feedback te geven op de vertaling en hun ervaringen met het afnemen van de vragenlijst. Dit gaf inzicht in de noodzaak voor eventuele toelichtingen bij de vragen voor interviewers en aandachtspunten die bij de trainingen werden meegenomen. Deze feedback is opgenomen in een verslag met bevindingen over deze testfase. Vanwege ziekte bij een testpersoon kon een tweede face-to-facetest van de Turkse vertaling helaas niet plaatsvinden. Daarom hebben aanvullend twee ervaren Turkstalige interviewers van Labyrinth de vragenlijst zelf kritisch doorgenomen en hun feedback gegeven. Tot slot hebben twee onderzoekers van Labyrinth met een Turkse en Marokkaanse migratieachtergrond de Turkse en Marokkaans-Arabische vertalingen doorgenomen.

Alle feedback van de testpersonen, de (test)interviewers en de onderzoekers van Labyrinth is vervolgens gebundeld in één verslag voor het SCP. Dit verslag is inclusief de laatste beslissingen van het SCP naar de hoofdvertalers gestuurd. Vervolgens hebben de programmeurs van Labyrinth de door de hoofdvertalers herziene versie van de vertalingen verwerkt in de geprogrammeerde vragenlijst.

Begrippenlijst Tamazight

Voor de Marokkaanse groep is naast de Marokkaans-Arabische vertaling een begrippenlijst opgesteld waarin belangrijke begrippen uit de vragenlijst zijn vertaald in het Tamazight (een vaak gesproken Berbertaal onder Marokkaanse Nederlanders). Hiervoor is de voor SIM2015 opgestelde begrippenlijst gebruikt, waarbij enkele begrippen zijn verwijderd die verouderd waren en/of niet meer voorkwamen in de vragenlijst van SIM2020. Deze lijst is tijdens de training aan alle Marokkaanse interviewers gegeven met het verzoek om zich aan deze lijst te houden. Het blijkt dat bij zes interviews Berbers als ondersteuningstaal is gebruikt en, in meer of mindere mate, de begrippenlijst. Bij twee van deze interviews heeft de interviewer aangegeven dat Berbers bij de

toelichting van slechts enkele woorden of zinnen is gebruikt. Gelet op het totaal aantal interviews (n = 85, zie ook hoofdstuk 5) is er dus zeer beperkt gebruikgemaakt van de begrippenlijst in het Tamazight.

3.5 Gebruik vragenlijst in Nederlands of in herkomsttaal

Via internet konden de respondenten de vragenlijst in de taal van hun voorkeur invullen. De overgrote meerderheid van de Turks- en Marokkaans-Nederlandse respondenten heeft de webenquête in het Nederlands ingevuld (zie tabel 3.3). Met name Marokkaans-Nederlandse respondenten maken nauwelijks gebruik van de vertaalde CAWI-lijst. Van de Somalisch-Nederlandse respondenten koos ongeveer een kwart voor de vertaalde vragenlijst. De Poolse en Iraanse groepen hebben alleen meegedaan aan de CAWI-fase (zie hoofdstuk 4 voor toelichting op deze keuze). De Pools-Nederlandse respondenten kozen in overgrote meerderheid voor een vertaalde lijst. Iets minder dan de helft van de Iraans-Nederlandse respondenten maakte gebruik van de lijst in het Farsi.

In de face-to-facebenadering kozen heel weinig Marokkaans-Nederlandse respondenten voor de Marokkaans-Arabische vertaling. Opvallend is dat bij de Somalische groep een hoog aandeel van de CAPI-gesprekken in de herkomsttaal is gevoerd. Kennelijk nodigt bij deze groep de inzet van interviewers met een Somalische achtergrond uit om het gesprek in de herkomsttaal te doen.

Tabel 3.3

Gebruik van vertaalde vragenlijsten via internet en face to face, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

	webversie (CAWI)		face to face (CAPI)	
	n	%	n	%
Turks	151	28	86	55
Marokkaans-Arabisch	30	6	5	6
Somalisch	82	26	123	61
Iraans	391	46	-	-
Pools	574	84	-	-

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

3.6 Duur afronden vragenlijst

De invulduur van de vragenlijst blijkt aanzienlijk te verschillen voor de CAWI- versus de CAPI-afname en voor een vertaalde versus de Nederlandse vragenlijst. Gemiddeld nam het afronden van een vragenlijst via CAPI meer tijd in beslag dan via CAWI. Vooral bij de Caribische en Surinaamse Nederlanders is er een groot verschil tussen CAWI en CAPI. Bij deze groepen is het CAPI-veldwerk moeizaam verlopen (zie hoofdstuk 4 en 5). Het is denkbaar dat ook gedurende het afnemen van de vragenlijst interviewers veel toelichting hebben moeten geven op de achtergrond van het onderzoek en de vraagstellingen. Verder is het belangrijk om te noemen dat de aantallen CAWI-vragenlijsten bij deze groepen gering zijn en moet de vergelijking met enige voorzichtigheid worden gemaakt. Een van de redenen voor een langere invultijd is dat tijdens een CAPI-interview de vraag en toelichting worden voorgelezen, wat meer tijd kost. Interviewers gaven verder aan dat bij de vragen soms ook toelichting werd gegeven en dat respondenten zelf hun antwoorden toelichtten. Een andere reden is dat jongeren gemiddeld gesproken vaker via CAWI meedoen. Op onderdelen zullen zij sneller door de vragenlijst heen kunnen, bijvoorbeeld waar het gaat om de gezinssamenstelling,

de onderwijspositie (korte onderwijsloopbaan) en de arbeidsmarktpositie (vaker geen werk en daarmee geen vragen over de arbeidspositie).

Alleen bij de Somalische groep duurde de afname via CAWI langer dan de face-to-face-interviews. Uit gesprekken met interviewers kwam naar voren dat het voor respondenten moeilijker was om de Somalische tekst van de vragenlijst te begrijpen wanneer ze deze zelf lazen dan wanneer deze werd voorgelezen door een interviewer. Volgens de Somalische interviewers en de vertalers (van de vragenlijst) bevatte de Somalische vertaling van de vragenlijst meer tekst dan de Nederlandstalige vragenlijst. In het Somalisch blijken meer woorden en zinnen nodig te zijn om de boodschap van de teksten over te brengen.² Hierbij gaven de interviewers eveneens aan dat een deel van de personen met een Somalische achtergrond (zowel eerste als tweede generatie) niet zeer vaardig is in het lezen van de Somalische taal. Veel Nederlanders met een Somalische achtergrond zijn vaardiger in het auditief begrijpen en spreken dan in het lezen van de Somalische taal.

CAWI: vertaalde lijsten kosten meer tijd

Het kost gemiddeld gesproken meer tijd om de vertaalde CAWI-vragenlijsten in te vullen dan de Nederlandse CAWI-lijsten. Dit zien we bij Turkse en Marokkaanse en in het bijzonder bij de Somalische groepen. Dat laatste zal te maken hebben met wat we hiervoor al toelichtten: de Somalische taal is minder compact dan het Nederlands en het lezen van Somalisch kost respondenten soms moeite.

Tabel 3.4

Invultijd CAWI- en CAPI-vragenlijst naar taal van de vragenlijst (in absolute aantallen en minuten)

	CAWI				CAPI			
	Nederlands		taal herkomstgroep		Nederlands		taal herkomstgroep	
	N	minuten	n	minuten	n	minuten	n	minuten
Turks	388	26.26	151	40.13	71	44.65	86	54.99
Marokkaans	455	34.11	30	52.99	80	46.30	5	35.27
Surinaams	571	34.81	-	-	67	61.54	-	-
Caribisch deel van het Koninkrijk	557	37.02	-	-	35	61.57	-	-
Somalisch	236	44.83	82	84.81	78	39.45	123	42.34
Iraans	464	42.38	391	47.05	-	-	-	-
Pools	108	37.04	574	37.61	-	-	-	-
zonder migratie- achtergrond	771	25.15	-	-	-	-	-	-

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

² Tijdens het testen is er veel aandacht besteed aan het 'versimpelen' van de vertalingen. De vertalers, testpersonen en testinterviewers gaven wel als feedback dat dit taaltechnisch zeer lastig is: om de betekenis van het Nederlands adequaat over te brengen zijn vaak meer woorden nodig.

4 Onderzoeksopzet en verloop van het veldwerk

4.1 Onderzoeksopzet

Opzet dataverzameling en noodzakelijke aanpassingen ten gevolge van corona

Zoals vermeld in hoofdstuk 1 was het de bedoeling om het veldwerk van SIM2020 op vergelijkbare manier als bij SIM2015 uit te voeren. Uitgaande van een sequentieel mixed-modedesign zou de beoogde respondent eerst worden uitgenodigd om via internet een online vragenlijst in te vullen (*Computer Assisted Web Interviewing*, CAWI). Vervolgens zouden na ongeveer een maand de CAWI-non-respondenten face to face benaderd worden op het woonadres (*Computer Assisted Personal Interviewing*, CAPI). Het idee was om het CAWI-veldwerk in maart 2020 te starten, waarna na vier weken een begin zou worden gemaakt met het CAPI-veldwerk. In de oorspronkelijke planning zou het veldwerk afgerond zijn in juli 2020.

Vanwege de coronapandemie moest deze voorgenomen onderzoeksopzet ingrijpend worden gewijzigd. Het CAWI-veldwerk is volgens planning in maart 2020 gestart, maar vanwege de uitbraak van de coronapandemie en de aankondiging van de eerste lockdown en bijbehorende maatregelen, kon begin april niet met het CAPI-veldwerk worden begonnen. In april is een extra reminderbrief voor CAWI-deelname verstuurd teneinde de CAWI-respons te stimuleren in een periode dat er geen face-to-faceveldwerk mogelijk was. Na versoepelingen van verschillende maatregelen in juni is besloten om in september 2020 met het CAPI-veldwerk te beginnen. Hierbij moest de CAPI-veldwerkstrategie aangepast worden. Het tijdelijk stilleggen van het onderzoek en de onzekerheid over een mogelijk vervolg had als gevolg dat reeds geworven en/of getrainde interviewers niet meer inzetbaar waren en vervangende interviewers geworven moesten worden. Dit leidde tot hogere kosten voor het veldwerkbureau. Ook liepen de kosten op vanwege een langere doorlooptijd, het versturen van extra reminderbrieven en meer tijd voor overleg met en coördinatie van de interviewers. Daardoor moesten er keuzes worden gemaakt voor het CAPI-vervolgonderzoek. Er is voor gekozen om in het CAPI-veldwerk alleen de herkomstgroepen te benaderen die in CAWI slecht hadden gerespondeerd en om de contactstrategie aan te passen. Vanwege de relatief lage CAWI-respons bij personen met een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk en personen met een Marokkaanse, Somalische, Surinaamse en Turkse achtergrond is ervoor gekozen om in de CAPI-fase op deze personen te focussen. Omdat de CAWI-respons relatief gunstig was bij personen met een Iraanse en Poolse achtergrond en bij personen zonder migratieachtergrond is ervoor gekozen om deze niet in het CAPI-veldwerk te betrekken.

Een andere aanpassing is de wijziging van het aantal face-to-facebenaderingen per adres. Dit is teruggebracht van vier tot acht naar twee of drie contactpogingen per herkomstgroep.³ In beginsel zouden er twee contactpogingen worden ondernomen. Indien na twee contactpogingen een reële kans bestond dat een volgende poging zou resulteren in een interview, werd een derde contactpoging ondernomen. Dit was bijvoorbeeld het geval als bij de tweede contactpoging een afspraak voor een interview kon worden gemaakt of als een huisgenoot aangaf dat de steekproefpersoon vermoedelijk graag mee wilde doen, maar op dat moment niet thuis was.

³ Er was bij de start van het veldwerk een range van vier tot acht contactpogingen gedefinieerd. Het daadwerkelijke aantal zou afhankelijk zijn van de gerealiseerde CAWI-respons: bij groepen waar deze achterbleef zouden meer contactpogingen worden gedaan dan bij groepen met een hoge CAWI-respons.

Bij de vaststelling van het beschikbare aantal contactpogingen is nagegaan wat binnen het beschikbare budget mogelijk was. In totaal ging het om 18.470 beschikbare contactpogingen. Hierbij werd aangenomen dat 2000 hiervan zouden uitmonden in de afname van een interview. Dit betekende dat het streefaantal per groep is aangepast naar 775 (was 800) en 475 (was 500) voor de Somalische groep.

De beschikbare contactpogingen zouden worden ingezet in de periode september 2020 tot en met januari 2021. In de laatste week van augustus 2020 is een vierde brief verstuurd waarin de komst van interviewers werd aangekondigd. Tijdens het veldwerk bleek dat steekproefpersonen het vanwege corona lastig vonden om interviewers binnen te laten. Interviewers hebben toen het verzoek gedaan om gebruik te mogen maken van videobellen (*Computer Assisted Video Interviewing, CAVI*). Vanwege de bijzondere omstandigheden is besloten om dit toe te staan. Er is gebruikgemaakt van videobellen via WhatsApp. Nadat de interviewer een afspraak had gemaakt, kon het interview op een locatie naar wens (thuis, in de auto of ergens anders) worden afgenomen. Tijdens het interview dienden zowel de interviewer als de respondent in beeld te zijn. Vanwege privacyredenen werden respondenten geadviseerd in WhatsApp de tweestapsverificatie in te stellen. Omdat CAVI vanwege voorbereidings-tijd pas begin december mogelijk was, is hiervan maar beperkt gebruikgemaakt; in totaal zijn via CAVI vijftien interviews afgenomen.

Gedurende het CAPI-veldwerk werd in oktober 2020 de gedeeltelijke lockdown met bijbehorende beperkende maatregelen aangekondigd. Nadat op 15 december 2020 de harde lockdown werd aangekondigd, is het CAPI-veldwerk per direct stilgelegd. Vanwege het uitblijven van versoepelingen van de maatregelen is in februari 2021 besloten het veldwerk van SIM2020 te beëindigen. De online vragenlijst is gedurende de gehele veldwerkperiode beschikbaar geweest. Ook tijdens het CAPI-veldwerk hadden steekproefpersonen de gelegenheid om de vragenlijst online in te vullen.

Het verloop van het veldwerk en belangrijke coronamaatregelen staan in onderstaand schema op een rij.

belangrijke momenten veldwerk	periode
start CAWI-veldwerk: uitnodigingsbrief deurmatdatum	11 maart 2020
corona: aankondiging intelligente lockdown	23 maart 2020
reminderbrief 1 deurmatdatum	14 april 2020
corona: versoepelingen maatregelen (veel onderwijs open)	15 juni 2020
reminderbrief 2 deurmatdatum	22 juli 2020
teambijeenkomsten	19 augustus t/m 5 december 2020
reminderbrief 3 deurmatdatum (aankondiging CAPI)	2 september 2020
start CAPI-veldwerk	7 september 2020
corona: aankondiging gedeeltelijke lockdown	13 oktober 2020
videobellen (CAVI) mogelijk als alternatief voor CAPI	6 december 2020
corona: aankondiging harde lockdown (o.a. scholen, horeca en winkels gesloten)	15 december 2020
stop CAPI-veldwerk	15 december 2020
einde veldwerk, laatste (CAWI-)interview	17 januari 2021

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Interviewers

Ter voorbereiding op de CAPI-fase zijn in de periode december 2019 tot en met maart 2020 in totaal 120 interviewers geworven. Zij zijn niet ingezet omdat het CAPI-veldwerk, zoals toegelicht, vanwege corona niet kon starten in maart 2020. De interviewers bevonden zich in verschillende fases van het wervings-, selectie- en trainingsproces. 80 interviewers waren getraind en moesten alleen nog een oefensessie doen, de overige 40 interviewers stonden nog wat verder af van directe inzet. Dit varieerde van aanmelding voor de vacature tot afronding van de e-learning. Omdat het CAPI-veldwerk pas in september 2020 van start kon gaan, moest een groot deel van het interviewteam opnieuw geworven en getraind worden. Voor de start van het CAPI-veldwerk in september 2020 zijn 112 interviewers geworven, 89 interviewers volledig getraind en 75 interviewers ingezet (dit betreft interviewers die ten minste één contactpoging hebben ondernomen). 14 van de ingezette interviewers waren reeds in maart 2020 geworven. De werving, selectie en training van de interviewers heeft doorlopend plaatsgevonden in de periode juli tot en met december 2020. De interviewers zijn allereerst geworven via het eigen netwerk van het veldwerkbureau. Tevens zijn op diverse vacaturewebsites en socialmediakanalen advertenties geplaatst met de vacature voor de functie van interviewer. Geïnteresseerde kandidaten werden doorgelinkt naar een website waar ze een aantal vragen voor de aanmelding moesten invullen. Hier vond de eerste selectie plaats. Bij deze selectie werd vooral gelet op ervaring met interviewen, onderzoek en gesprekstechnieken, herkomst, talenkennis, opleidingsniveau, woonplaats en bezit van rijbewijs en/of auto. Verreweg de meeste interviewers zijn via het netwerk van Labyrinth en de vacaturewebsites geworven. Het merendeel van de selectiegesprekken is online via Teams en Skype gehouden. In het geval er enige twijfel bestond over geschiktheid van kandidaten, zijn zij op het kantoor van Labyrinth uitgenodigd voor een selectiegesprek dat face to face plaatsvond.

Het ingezette interviewteam bestond uit 10 interviewers die al eerder interviewwerkzaamheden voor Labyrinth verrichtten en 65 interviewers die speciaal voor SIM waren aangenomen. De in totaal 545 afgenomen interviews zijn uitgevoerd door 57 interviewers (de overige 18 interviewers hebben wel een of meerdere contactpogingen gedaan, maar geen face-to-face-interview afgenomen). Het aantal interviews dat is afgenomen per interviewer liep uiteen van 1 tot 57. Aanvankelijk was een maximum van 50 interviews per interviewer afgesproken om interviewereffecten te voorkomen. Omdat het veldwerk echter onder bijzondere omstandigheden werd uitgevoerd en bij sommige groepen moeizaam verliep, is gedurende het veldwerk afgesproken om het maximum van 50 interviews per interviewer los te laten. 29 interviewers hebben minder dan vijf interviews afgenomen; 10 interviewers hebben meer dan 20 interviews afgenomen; en 3 interviewers meer dan 30 interviews. Het gemiddeld aantal afgenomen interviews per interviewer is 9,6.

In tabel 4.1 staat het aantal interviewers dat per herkomstgroep is ingezet, onderscheiden naar generatie en geslacht. Zij hebben ten minste één contactpoging ondernomen.

Tabel 4.2 toont gegevens over de interviewers die uiteindelijk een of meer face-to-face-interviews (CAPI of CAVI) hebben afgenomen.

Tabel 4.1

Aantal interviewers met minimaal één contactpoging

herkomstgroep	totaal interviewers	eerste generatie	tweede generatie	man	vrouw
Turks	15	7	8	4	11
Marokkaans	16	6	10 ^a	10	6
Surinaams	20	14	6	8	12
Caribisch deel Koninkrijk	14	9	5	7	7
Somalisch	10	9	1	9	1
totaal	75	44	31	38	37

a Eén persoon van dit aantal is geboren in België.

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Tabel 4.2

Overzicht interviewers met minimaal één (face-to-face-)interview

herkomstgroep	totaal interviewers	eerste generatie	tweede generatie	man	vrouw
Turks	14	7	7	4	10
Marokkaans	13	4	9 ^a	8	5
Surinaams	15	10	5	5	10
Caribisch deel Koninkrijk	7	6	1	2	5
Somalisch	8	7	1	7	1
totaal	57	34	23	26	31

a Eén persoon van dit aantal is geboren in België.

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Training interviewers

De interviewers ontvingen een training die uit verschillende opeenvolgende onderdelen bestond:

- e-learning doorlopen
- vragenlijst zelf invullen
- groepstraining volgen
- oefensessie met supervisor

De e-learning werd door interviewers online gevolgd en bevatte leerstof in de vorm van tekst, video's, afbeeldingen en oefeningen. Ieder onderdeel werd afgesloten met een toets waarvoor een bepaalde minimumscore behaald diende te worden. De e-learning bestond uit twee modules: 'Kwantitatief interviewen' en 'Onderzoek Samenleven in Nederland'. In de module 'Kwantitatief interviewen' kwamen de thema's kwantitatief onderzoek, interviewtechnieken, privacy, de gebruikte software en de Veldwerkapp aan bod. De module 'Onderzoek Samenleven in Nederland' ging in op de achtergrond van SIM2020 en het doel en de benadering van de steekproefpersonen van SIM2020. De e-learning duurde, afhankelijk van de kennis en ervaring van de interviewer, twee tot drie uur. Vervolgens vulden de interviewers de vragenlijst van SIM2020 zelf in via de CAWI-methode. Op deze manier raakten zij bekend met de vragenlijst en konden ze opmerkingen of vragen erover alvast noteren. Interviewers die steekproefpersonen uit de Marokkaanse, Somalische en Turkse

herkomstgroepen gingen benaderen, konden zowel de Nederlandstalige als de vertaalde versie van de vragenlijst doornemen.

Na het invullen van de vragenlijst volgden de interviewers een groepstraining op het kantoor van Labyrinth in Utrecht. In totaal zijn er zestien trainingen gegeven. De trainingen zijn verzorgd in het Nederlands en duurden 4,5 uur. Tijdens de groepstraining kwamen de volgende onderwerpen aan bod: doel onderzoek en doelgroepen; rollen Labyrinth, SCP en CBS; contactstrategie en correspondentie met steekproefpersonen; deurpitch (rollenspellen); vragenlijst; interviewtechnieken (rollenspellen); Veldwerkapp en contactregistratie; CAPI-app; veiligheid en corona; rol supervisor; kwaliteitscontroles en contact veldwerkcoördinatoren; en privacy. Bij het onderdeel rollenspellen is het benaderen van respondenten (deurpitch, inclusief check op spreken juiste steekproefpersoon) geoefend alsmede het omgaan met lastige situaties en het uitstralen van neutraliteit tijdens een interview (interviewtechnieken). Hierbij is er ook aandacht besteed aan het rekening houden met het geslacht en de leeftijd van de persoon die de interviewer aan de deur treft (spiegelmethode). Verder is stilgestaan bij het interviewen in coronatijd en het rekening houden met de geldende coronaregels. In de training zijn met betrekking tot corona de volgende onderwerpen aan bod gekomen: 1,5 meter afstand houden tot de steekproefpersoon bij het benaderen aan de deur en binnen tijdens het interview; aandacht hebben voor houding en mening van steekproefpersonen jegens corona(regels); verplicht aanbieden van het gebruik van een mondkapje en desinfecterende handgel; verplicht dragen kledingbutton 'ik interview u graag op 1,5 meter'; dragen van een hesje met de tekst 'ik interview u graag op 1,5 meter' en het Labyrinth-logo; testen bij klachten; en niet werken na positieve coronatest zelf of iemand in omgeving (conform actuele coronaregels overheid). Tijdens de trainingen ontvingen de interviewers ook alle materialen voor de uitvoering van hun werkzaamheden: tablet, tas en badge Labyrinth, niet-thuis-kaartjes, afsprakenkaartjes, flyers zachte weigering, een anonieme uitnodigingsbrief (Nederlands en vertaald), begrippenlijst Tamazight (interviewers herkomstgroep Marokkaans), mondkapje, coronahesje met de tekst 'ik interview u graag op 1,5 meter', desinfecterende handgel, kledingbutton met de tekst 'ik interview u graag op 1,5 meter' en zakdoekjes.

Beloning voor de respondent

De respondenten ontvingen na deelname aan het onderzoek een bedankbrief met een VVV-cadeaukaart ter waarde van 15 euro. Tevens zijn er zes iPads verloot onder alle respondenten. Drie winnaars zijn willekeurig gekozen uit de groep CAWI-respondenten die hebben deelgenomen tussen 11 maart en 30 april 2020 en drie winnaars zijn willekeurig gekozen uit de groep CAWI- en CAPI-respondenten die hebben deelgenomen tussen 1 mei 2020 en 18 januari 2021. Aanvankelijk zouden er drie iPads worden verloot, maar er zijn uiteindelijk zes iPads beschikbaar gesteld vanwege de verlenging van de veldwerkperiode.

4.2 Verloop van het veldwerk

Veldwerkduur en verloop van de respons

Zoals toegelicht, zijn op verschillende momenten steekproefpersonen via een brief gevraagd om mee te werken aan het onderzoek. Tabel 4.3 zet deze momenten nog een keer op een rij.

Tabel 4.3

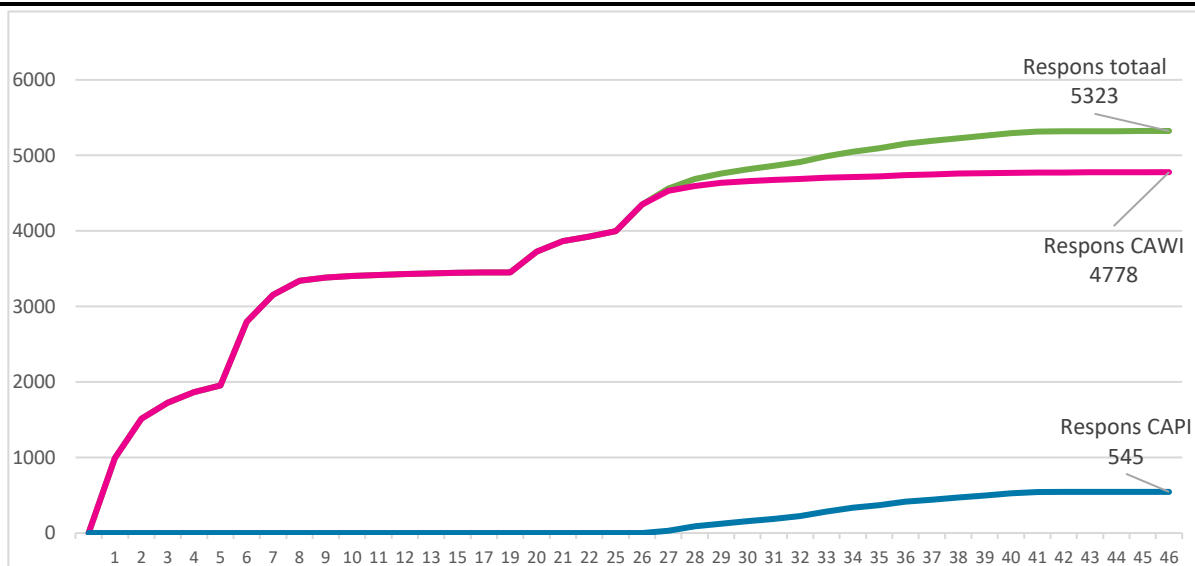
Data van versturen uitnodigingsbrief (start onderzoek) en reminderbrieven

uitnodigingsbrief	11 maart 2020
reminderbrief 1	14 april 2020
reminderbrief 2	22 juli 2020
reminderbrief 3 (start CAPI 7 september)	2 september 2020

Figuur 4.1 brengt het verloop van de respons voor de totale groep in beeld. Duidelijk zichtbaar is dat reminderbrieven steeds een impuls gaven aan de respons. Dit was het sterkst bij de eerste reminderbrief van 14 april 2020, maar ook de brief van 22 juli 2020 heeft een substantieel aantal steekproefpersonen gestimuleerd om de vragenlijst in te vullen. In die tussenliggende periode zijn er weken geweest waar er nauwelijks CAWI-respons binnenkwam. In de derde reminderbrief werd de komst van interviewers aangekondigd. Toen stond ook nog steeds de mogelijkheid open om de vragenlijst online in te vullen. Daar hebben uiteindelijk ruim 300 steekproefpersonen gebruik van gemaakt.

Figuur 4.1

Responsverloop totaal voor alle groepen, per week, 2020 (in absolute aantallen)

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

4.3 Controle op het resultaat

Afkeuren vragenlijsten

Er zijn 720 interviews afgekeurd. De belangrijkste reden voor afkeuring was dat de respondenten de vragenlijst onvolledig invulden (n=459). Vragenlijsten dienden voor ten minste 82% ingevuld te zijn. Een andere reden voor afkeuring van de vragenlijst was dat deze niet was ingevuld door de steekproefpersoon zelf. Om dat te controleren werden de gegevens over leeftijd en geslacht vergeleken met die in het steekproefbestand. Wat betreft leeftijd was een verschil van twee of meer jaar een reden om de vragenlijst af te keuren. Er is gecontroleerd op de mogelijkheid van een invoerfout, bijvoorbeeld door de verwisseling van cijfers van de leeftijd (bv. 67 i.p.v. 76). Het ontbreken van een match tussen respondent- en steekproefgegevens was in 185 gevallen reden om de vragenlijst niet in het bestand op te nemen. Een kortere invulduur dan twaalf minuten was eveneens reden voor het afkeuren van de vragenlijst (33 gevallen). Een combinatie van *straightlining* in vragenblokken en een hoog aantal vragen beantwoord met 'weet niet' hebben tot 39 afkeuringen geleid. In vier gevallen waren er andere redenen om de vragenlijst terzijde te schuiven. Van de 720 afgekeurde vragenlijsten betreft het in 696 gevallen lijsten uit de CAWI-fase en in 24 gevallen lijsten uit de CAPI-fase.

Controlegesprekken

Respondenten die de vragenlijst met een interviewer invulden, konden na afloop van het gesprek hun telefoonnummer doorgeven aan de interviewer zodat het veldwerkbureau een (telefonisch) controlegesprek kon voeren. Voor het uitvoeren van dergelijke gesprekken zijn uit deze groep respondenten steekproefsgewijs personen geselecteerd. Per interviewer is er per tien uitgevoerde interviews ten minste één controlegesprek gehouden. De controlegesprekken zijn uitgevoerd door de supervisors en de veldwerkcoördinatoren en afgenomen in de talen Nederlands, Marokkaans-Arabisch (Darija), Somalisch en Turks. Bij de controlegesprekken is een vooraf opgesteld script met 24 vragen gevolgd. Deze vragen betroffen onder meer de talen waarin het interview kon worden afgenomen, het contact met de interviewer, of de interviewer het onderzoek en de anonimiteit van deelname goed heeft uitgelegd, het tempo van het interview, de lengte van de vragenlijst en de waarde van de cadeaubon. Tijdens de veldwerkperiode zijn in totaal 76 respondenten benaderd voor een controlegesprek. Met 53 van deze respondenten is een telefonisch controlegesprek afgenomen. Met de andere 23 respondenten is het niet gelukt om contact te leggen. Een klein aantal respondenten wilde niet meedoen. De bevindingen waren overwegend positief. Bijna iedereen oordeelde gunstig over de interviewer, de toelichting op het onderzoek en de waarborgen ten aanzien van anonimiteit. Ook was men positief over het tempo van het vraaggesprek. Er is geen fraude geconstateerd. Dit laatste was ook niet te verwachten omdat het niet waarschijnlijk is dat de respondent in geval van fraude in staat was zijn/haar telefoonnummer te geven. Ook is het denkbaar dat respondenten die niet positief zijn over de interviewer of het vraaggesprek minder snel hun telefoonnummer geven.

5 Responsverantwoording

5.1 Respons SIM2020

In tabel 5.1 staan nogmaals de bruto-steekproefaantallen per doelgroep. In totaal zijn 15.498 adressen geselecteerd. De tabel toont ook het aantal kaderfouten (zoals verkeerd adres, persoon is overleden). Er zijn 420 adressen tot kaderfouten gerekend: het aantal ligt voor iedere groep tussen de 2% tot 3% van de totale bruto-steekproef, behalve voor de personen met een Poolse migratieachtergrond. Daar is 7% van de geselecteerde adressen als kaderfout (oneigenlijke non-respons) gerekend. Er behoren dus 15.078 adressen tot de gecorrigeerde bruto-steekproef en er hebben in totaal 5323 respondenten aan het onderzoek meegewerkt (tabel 5.1), waarvan 696 respondenten met een Turkse migratieachtergrond, 570 respondenten met een Marokkaanse migratieachtergrond, 638 respondenten met een Surinaamse migratieachtergrond, 592 respondenten met een Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond, 519 respondenten met een Somalische migratieachtergrond, 855 respondenten met een Iraanse migratieachtergrond, 682 respondenten met een Poolse migratieachtergrond en 771 respondenten zonder een (gekende) migratieachtergrond. Voor de berekening van het uiteindelijke responspercentage per doelpopulatie is gebruikgemaakt van de AAPOR-definitie 1, het minimale responspercentage (zie AAPOR 2015).⁴ Hierbij wordt alleen gecorrigeerd voor de kaderfouten; het responspercentage wordt dus berekend op de gecorrigeerde steekproef.

Tabel 5.1

Bruto-steekproef (N), kaderfouten (N), gecorrigeerde bruto-steekproef (N), responspercentage AAPOR definitie 1 (%) en respons (n), totaal en voor CAWI en CAPI, naar migratieachtergrond, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

		Turks	Marokkaans	Surinaams	Caribisch-Nederlands	Somalisch	Iraans	Pools	zonder migratieachtergrond
bruto steekproef	N	2020	2114	2114	2114	1443	2020	2020	1653
kaderfouten	N	52	41	46	54	43	31	137	16
gecorrigeerde steekproef	N	1968	2073	2068	2060	1400	1989	1883	1637
respons totaal	n	696	570	638	592	519	855	682	771
	%	35,4	27,5	30,9	28,7	37,1	43,0	36,2	47,1
respons CAWI ^a	n	539	485	571	557	318	855	682	771
	%	27,4	23,4	27,6	27,0	22,7	43,0	36,2	47,1
respons CAPI ^a	n	157	85	67	35	201	-	-	-
	%	8,0	4,1	3,2	1,7	14,4	-	-	-

a CAWI- en CAPI-responspercentages tellen door afrondingsverschillen niet altijd op tot het totale responspercentage.

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

De behaalde responspercentages varieerden van 47,1% onder personen zonder migratieachtergrond tot 27,5% onder personen met een Marokkaanse migratieachtergrond.

De responsgeneigdheid lag relatief laag ten opzichte van eerdere SIM-metingen. Dit is grotendeels te wijten aan corona en de maatregelen die de uitvoer van het veldwerk erg hebben bemoeilijkt. Zo is er

⁴ Aangepast voor steekproeven van personen op naam.

onder drie groepen helemaal geen gebruik gemaakt van dataverzameling met een interviewer aan de deur (CAPI). Bij de groepen waar wel CAPI is uitgevoerd, was het aantal contactpogingen lager dan in SIM2015 (zie hoofdstuk 4). Ten opzichte van de SIM2015 ligt het responspercentage zo'n 15 tot 20 procentpunten lager onder de respondenten met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond en zo'n 8 procentpunten onder respondenten met een Poolse en respondenten zonder migratieachtergrond. Een interessante en positieve uitzondering op deze lage responsgeneigdheid betreft de respondenten met een Somalische migratieachtergrond. Hier is de responsgeneigdheid hoger (1,1 procentpunt) dan in SIM2015. De inzet van CAWI onder deze groep was in 2020 een stuk succesvoller dan in 2015 (8,1 procentpunten) terwijl de CAPI-inzet juist een omgekeerd evenredige afname heeft laten zien (Andriessen en Kappelhof 2016).

In tabellen 5.2 en 5.3 staan de behaalde respons en responspercentages voor iedere groep, uitgesplitst naar een aantal belangrijke achtergrondvariabelen. In tabel 5.2 staat de respons naar gemeenteomvang, waarbij opvalt dat iedere groep wel een iets ander responspatroon laat zien over de verschillende gemeenten.

Tabel 5.2 Respons (n) en responspercentage AAPOR-definitie 1 (%) in diverse gemeenten, naar doelpopulatie, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

		Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	middelgrote gemeenten	kleine gemeenten	totaal SIM2020
Turks	%	37,9	33,8	30,6	29,2	36,8	34,6	35,4
	n	77	78	56	19	350	116	696
Marokkaans	%	25,4	27,7	29,3	28,2	27,5	28,8	27,5
	n	102	64	46	44	234	80	570
Surinaams	%	27,2	31,6	27,3	45,8	32,3	31,4	30,9
	n	103	97	74	22	270	72	638
Caribisch-Nederlands	%	25,3	21,6	28,0	37,8	29,4	34,6	28,7
	n	42	69	51	14	299	117	592
Somalisch	%	22,6	37,9	24,4	27,6	37,5	42,0	37,1
	n	14	36	20	8	288	153	519
Pools	%	47,1	28,2	26,3	53,8	37,1	37,6	36,2
	n	24	33	41	7	315	262	682
Iraans	%	42,9	30,4	40,2	46,9	42,3	49,0	43,0
	n	82	38	47	30	464	194	855
zonder migratieachtergrond	%	44,0	42,5	46,7	58,6	46,7	47,5	47,1
	n	22	17	14	17	350	351	771

Bron: CBS

In tabel 5.3 is de respons voor iedere groep uitgesplitst naar geslacht, leeftijdscategorie en generatie. Bij generatie is net als bij gemeenteomvang over alle groepen heen geen duidelijk patroon van responsverschillen op te merken. Soms respondeert de eerste generatie bovengemiddeld, soms de tweede generatie. Wel zien we een systematisch responseffect bij de variabele geslacht: bij iedere groep responderden de vrouwen bovengemiddeld en de mannen dus ondergemiddeld. Dit is een vaak voorkomend resultaat, maar de responsverschillen tussen de beide seksen zijn in dit geval soms vrij fors: er is sprake van een verschil van ongeveer 7 procentpunten onder de respondenten met een

Turkse of Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond, 9 procentpunten onder respondenten met een Poolse migratieachtergrond en zelfs 12 procentpunten onder respondenten met een Somalische migratieachtergrond.

Tabel 5.3

Respons (n) en responspercentage AAPOR-definitie 1 (%) voor generatie, geslacht en leeftijd, naar doelpopulatie, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

		eerste generatie	tweede generatie	mannen	vrouwen	15-24 jaar	25-34 jaar	35-64 jaar	≥ 65 jaar	totaal
Turks	%	35,5	35,2	31,9	38,8	39,3	34,9	36,1	20,7	35,4
	n	395	301	311	385	150	163	355	28	696
Marokkaans	%	26,5	28,6	25,3	29,9	37,0	22,9	26,7	19,3	27,5
	n	298	272	273	297	173	95	262	40	570
Surinaams	%	31,7	29,7	28,1	33,1	31,6	25,8	30,7	37,3	30,9
	n	374	264	265	373	111	96	331	100	638
Caribisch-Nederlands	%	26,5	32,8	25,1	32,3	30,5	22,7	29,6	37,2	28,7
	n	348	244	258	334	135	118	272	67	592
Somalisch	%	37,6	33,7	31,0	42,9	38,3	37,5	35,3	— ^a	37,1
	n	456	63	213	306	159	119	224	17	519
Pools	%	36,2	— ^a	31,7	40,2	38,7	34,8	36,7	— ^a	36,2
	n	679	3	282	400	77	240	362	3	682
Iraans	%	43,1	41,9	41,9	44,3	45,3	43,0	43,5	35,8	43,0
	n	760	95	454	401	102	199	497	57	855
zonder migratieachtergrond	%	n.v.t.	n.v.t.	45,2	49,0	45,9	45,0	47,4	48,2	47,1
	n	n.v.t.	n.v.t.	368	403	107	94	361	209	771

a Bruto- en netto-aantallen zijn te laag om hier responspercentages over te presenteren.

Bron: CBS

Verder valt op dat de jongeren (15-24 jaar) gemiddeld tot bovengemiddeld responderen voor iedere groep in het onderzoek. Dit is eenzelfde resultaat als bij SIM2015 (Andriessen en Kappelhof 2016).

5.2 Achtergronden bij de respons per groep en het verloop van de respons

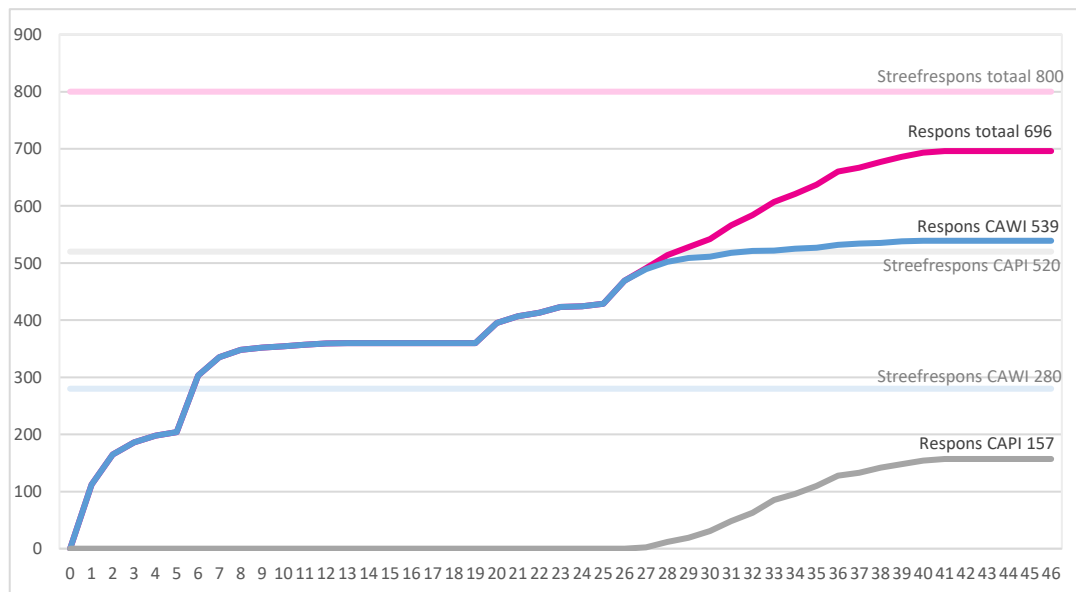
Op grond van ervaringen met SIM2010 en SIM2015 kon voor elke herkomstgroep (m.u.v. de Iraanse) een inschatting worden gemaakt van de CAWI-respons. Voor de vier grote 'klassieke' groepen blijkt die inschatting behoorlijk overeen te komen met de feitelijke respons. Deze groepen kenmerken zich alle vier door een betrekkelijk lage CAWI-respons, al is deze in SIM2020 dus niet lager dan verwacht (zie figuren 5.1 t/m 5.4). De achterblijvende totale respons is dan ook vooral toe te schrijven aan het feit dat de CAPI-fase onvoldoende heeft bijgedragen. Dit zien we vooral bij personen met een Marokkaanse, Caribisch-Nederlandse en Surinaamse achtergrond, bij wie weinig CAPI-respons is gerealiseerd (respectievelijk 85, 35 en 67 respondenten). Onder personen met een Turkse achtergrond is de CAPI-fase wel relatief gunstig verlopen met een respons van 157. Een combinatie van factoren lijkt hier van toepassing te zijn. Bij personen met een Marokkaanse, Caribisch-Nederlandse en Surinaamse achtergrond bleek de slaagkans zeer laag te zijn. Ook zijn er betrekkelijk weinig contactpogingen uitgevoerd, mede ingegeven door een zekere mate van terughoudendheid bij interviewers om in coronatijd interviews af te nemen. Daarnaast was voor het interviewen van de Caribisch-Nederlandse groep een gering aantal interviewers beschikbaar. In vergelijking hiermee waren de Turkstalige interviewers succesvoller. Zij hadden, na de Somalische groep, het minst aantal contactpogingen nodig om tot een interview te komen. Het is niet goed te zeggen waar nu precies het zwaartepunt ligt bij de verklaring van deze verschillen: in de kwaliteit en bereidheid van het interviewcorps of in de tussen groepen variërende responsgeneigdheid. Waarschijnlijk speelden beide zaken een rol. Het is belangrijk om te constateren dat CAPI-veldwerk, ook in coronatijd, relatief succesvol kan worden uitgevoerd. Dat zien we bij de groep met een Turkse en Somalische achtergrond. Hier speelt mogelijk ook mee dat de ernst van corona door leden van groepen verschillend is gepercipieerd. Ten tijde van het CAPI-veldwerk vernamen we dat corona bij de benadering van steekproefpersonen onder Somalische Nederlanders een geringe rol speelde, terwijl dit bij andere groepen vaker werd genoemd als reden om niet mee te doen. De Somalische groep heeft de naam moeilijk bereikbaar te zijn voor onderzoek. In de SIM2020 is hier eigenlijk weinig van gebleken. De CAWI-respons lag op een hoger niveau dan vooraf ingeschat en het CAPI-veldwerk is relatief gunstig verlopen. Hier lijkt een kwalitatief goed interviewercorps een belangrijke sleutelfactor te zijn geweest.

Personen met een Iraanse, Poolse en Nederlandse achtergrond hebben de vragenlijst in groten getale online ingevuld. De eerste uitnodigingsbrief leidde tot een forse respons en de herinneringsbrief had een vergelijkbaar effect. Met name personen met een Iraanse achtergrond reageerden zeer goed via CAWI.

In de volgende grafieken is de gerealiseerde respons per herkomstgroep gedurende de veldwerkperiode weergegeven (per week). Naast de gerealiseerde respons zijn ook de vooraf vastgestelde responsaantallen van 800 en 500 per herkomstgroep opgenomen.⁵ Deze aantallen betreffen de streefaantallen zoals deze voor de start van het (CAWI-)veldwerk in maart 2020 zijn aangehouden. Zoals eerder beschreven, is voor aanvang van het CAPI-veldwerk 775 per herkomstgroep als streefaantal aangehouden (475 voor de Somalische groep).

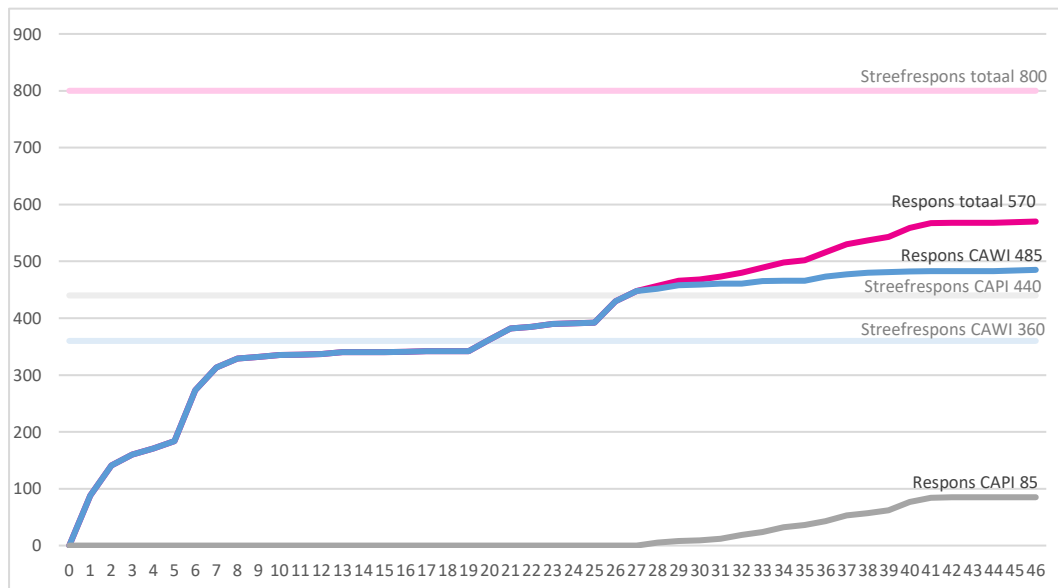
⁵ Met Labyrinth is bij het begin van het veldwerk afgesproken om per groep te streven naar 900 respondenten, met een garantie van 800 (Somalische groep: 600/500). Dit is bij de start van de CAPI in de zomer van 2020 verminderd met 25 personen per groep.

Figuur 5.1
 Responsverloop onder de groep met een Turkse migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

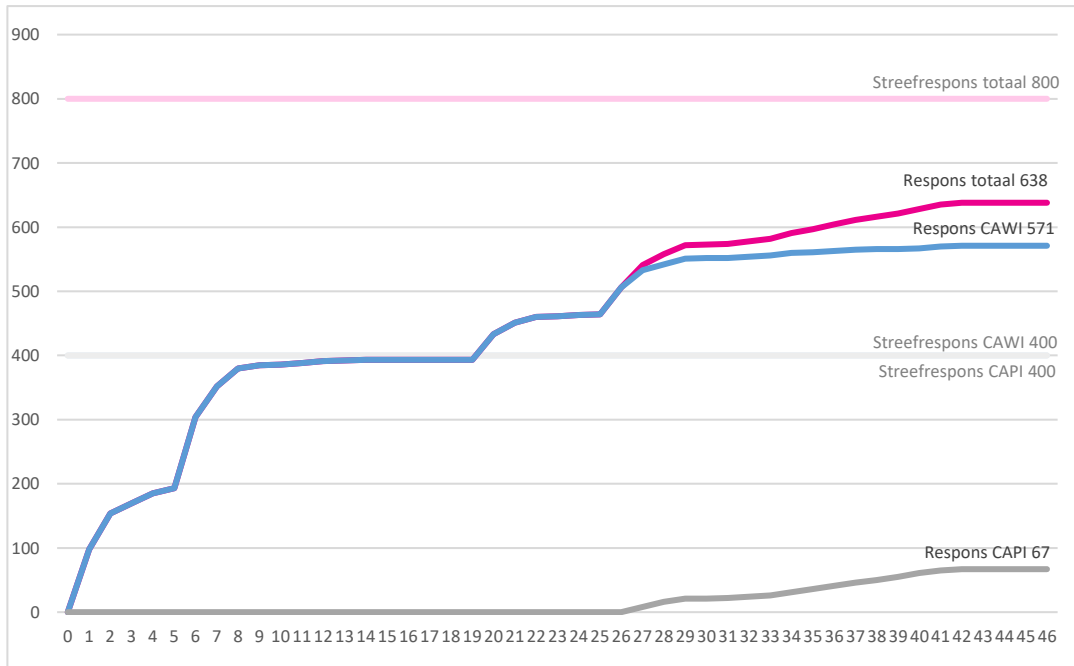
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.2
 Responsverloop onder de groep met een Marokkaanse migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

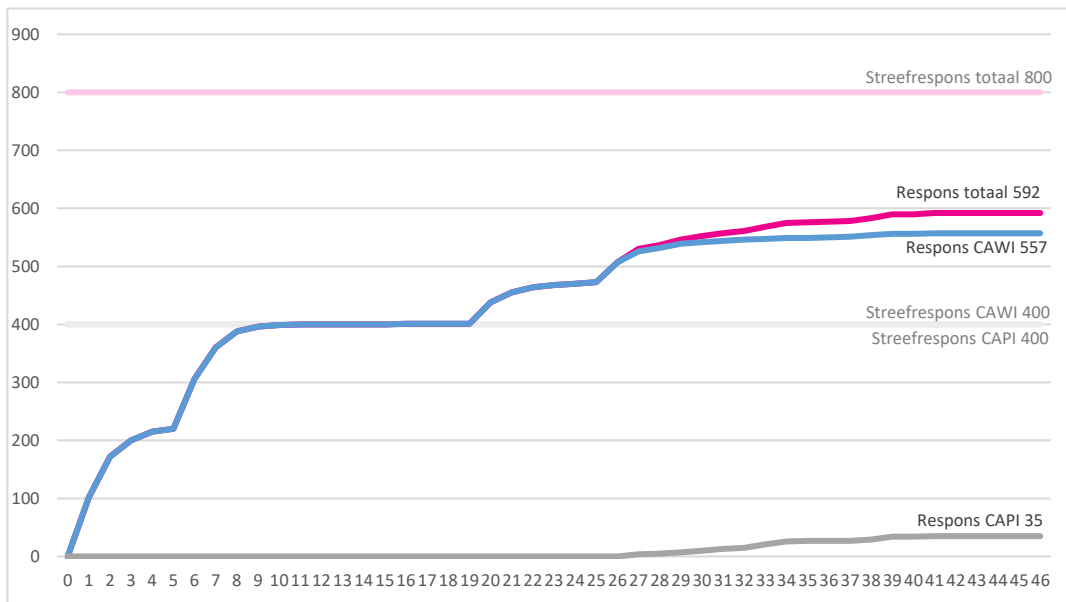
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.3
 Responsverloop onder de groep met een Surinaamse migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

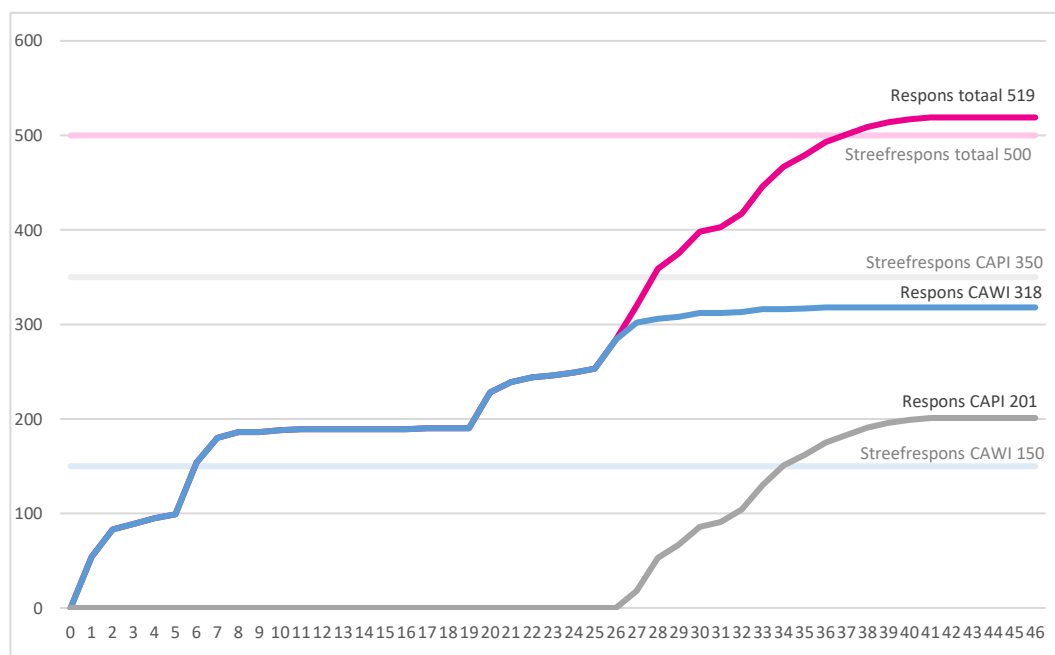
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.4
 Responsverloop onder de groep met een migratieachtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk, per week, 2020 (in absolute aantallen)

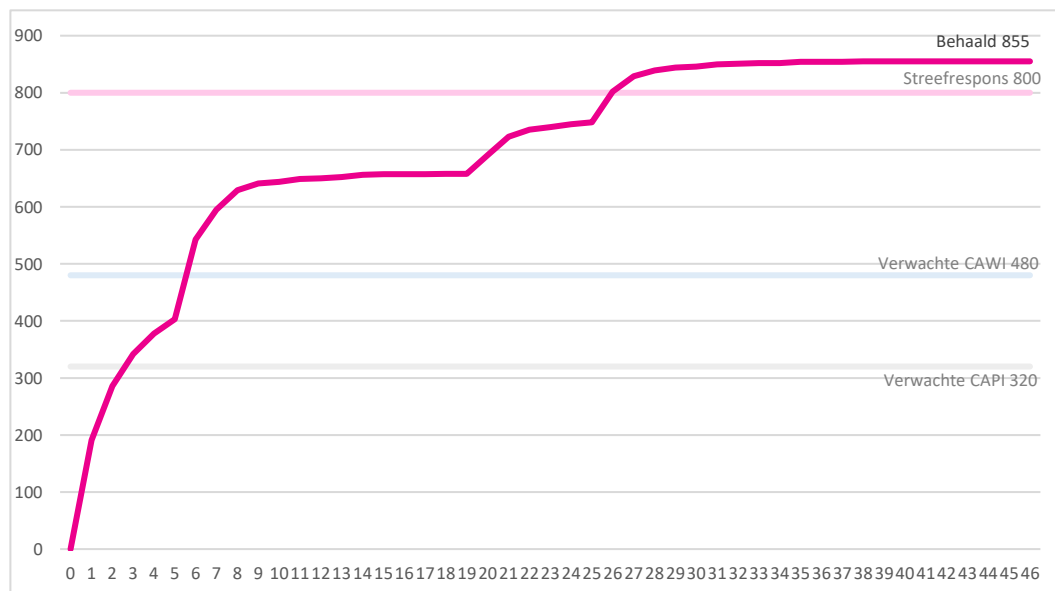
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.5
 Responsverloop onder de groep met een Somalische migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

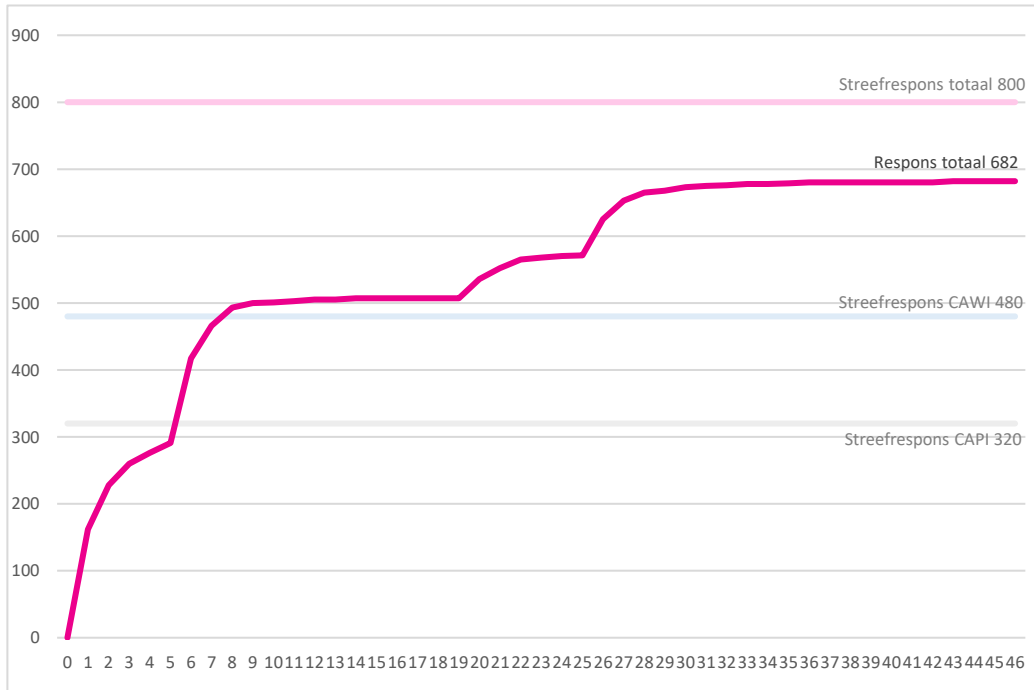
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.6
 Responsverloop onder de groep met een Iraanse migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

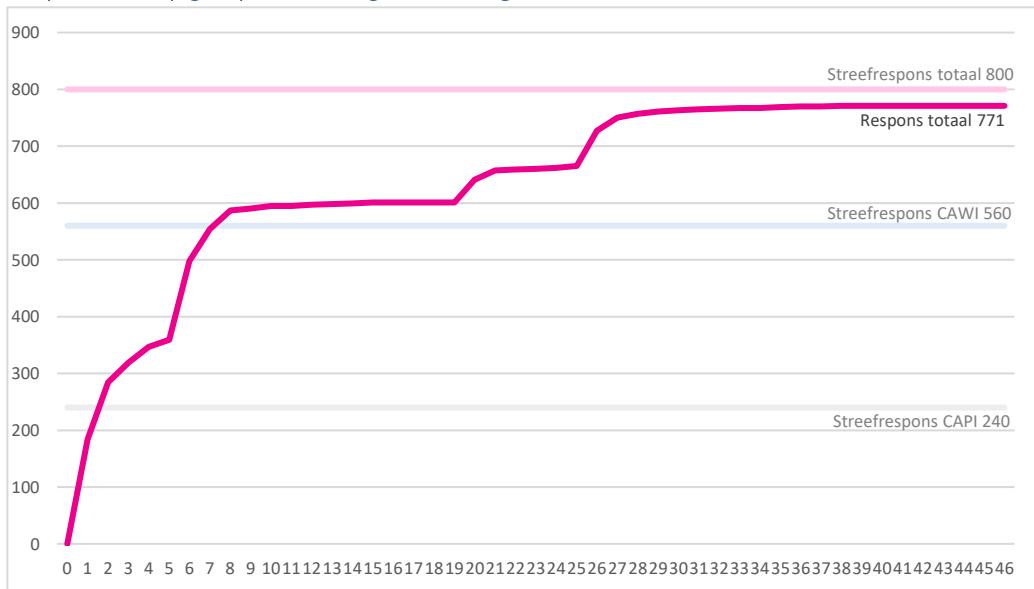
Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.7
 Responsverloop onder de groep met een Poolse migratieachtergrond, per week, 2020 (in absolute aantallen)

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Figuur 5.8
 Responsverloop groep zonder migratieachtergrond

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

5.3 Non-respons

In tabel 5.5 staan de definitieve veldwerkuitkomsten, dus de respons en de samenstelling van de non-respons, uitgesplitst per groep. Wat opvalt is het zeer hoge aandeel non-contact bij iedere groep. Ook de grote verschillen in weigeringspercentages vallen op. Deze opvallende uitkomsten zijn grotendeels het gevolg van het uitvoeren van veldwerk in deze bijzondere periode en de keuzes die als gevolg van corona (maatregelen) zijn gemaakt.

Tabel 5.5

Gecorrigeerde bruto-steekproef (N), redenen voor non-respons (%) en responspercentage AAPOR-definitie 1 (%), naar doelpopulatie, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Caribisch- Nederlands	Somalisch	Iraans	Pools	zonder migratie- achtergrond
gecorrigeerde bruto- steekproef (N)	1968	2073	2068	2060	1400	1883	2989	1637
weigering	23,6	10,4	8,9	3,2	7,9	2,1	0,1	2,7
non-contact	36,1	55,1	57,0	65,0	49,8	49,5	61,0	45,9
taalproblemen	-	-	-	-	-	-	-	-
afgekeurd interview	3,3	5,5	2,6	2,8	4,3	5,3	2,6	3,7
overig	-	-	-	-	-	-	-	-
gedurende de gehele veldwerkperiode	1,6	1,4	0,6	0,3	1,0	0,2	0,1	0,7
afwezig of niet in staat								
respons	35,4	27,5	30,9	28,7	37,1	43,0	36,2	47,1
totaal ^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

a Door afrondingsverschillen tellen de percentages per groep niet altijd op tot 100%.

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

Wanneer we inzoomen op de achterliggende oorzaken voor het hoge aandeel non-contact, is meteen het effect te zien van de verschillende ingrepen die als gevolg van corona tijdens het veldwerk zijn gedaan (tabel 5.6). Zo is het zeer hoge percentage non-contact onder personen met een Iraanse of Poolse migratieachtergrond en onder personen zonder migratieachtergrond het gevolg van de keuze om geen interviewers aan de deur te gebruiken om interviews onder deze groepen af te nemen (CAPI). Bij de overige groepen is er wel een poging gedaan om met interviewers te werken, maar daar is de geringere capaciteit om de contactpogingen te ondernemen direct zichtbaar. De periode om contact te maken was kort en het aantal beschikbare en bereidwillige interviewers was relatief beperkt. Bovendien waren potentiële respondenten ook minder snel geneigd om mee te doen in deze periode. Het gevolg hiervan was meer weigeringen, zoals bij personen met een Turkse migratieachtergrond, en minder gemotiveerde interviewers. Dit blijkt ook uit feedback van interviewers:

Hoewel de houding tegenover corona zeer uiteenliep, waren veel interviewers terughoudend om te gaan werken. Hiernaast hadden veel interviewers te maken met familieleden of vrienden die ziek werden. Ook merkten veel interviewers in het veld dat veel steekproefpersonen niet wilden meedoen of twijfelden in verband met het coronavirus en de geldende maatregelen. Veel interviewers vonden het niet eenvoudig om de steekproefpersonen te overtuigen om deel te nemen in een tijd waarin de overheid streng adviseerde om zoveel als mogelijk nabij fysiek contact te vermijden. Het kostte de interviewer relatief meer inspanningen om tot een interview te komen. Hierdoor nam de motivatie om (meer) te gaan werken af.

(Ontleend aan Labyrinth Onderzoek & Advies 2021)

Ook de optie tot videobellen aan het einde van de veldwerkperiode heeft uiteindelijk niet veel soelaas geboden (in totaal leverde dit vijftien interviews op).

Tabel 5.6

Gecorrigeerde bruto-steekproef (N), non-contact (%), verder uitgesplitst naar reden (%), naar doelpopulatie, 2020 (in absolute aantallen en procenten)

	Turks	Marokkaans	Surinaams	Caribisch- Nederlands	Somalisch	Iraans	Pools	zonder migratie- achtergrond
gecorrigeerde bruto- steekproef (N)	1968	2073	2068	2060	1400	1883	2989	1637
non-contact totaal	36,1	55,1	57,0	65,0	49,8	49,5	61,0	45,9
adres niet uitgezet bij interviewers	-	-	-	-	-	49,5	61,0	45,9
adres wel uitgezet bij interviewers, geen contactpoging	13,5	28,6	32,5	54,8	30,2	-	-	
adres wel uitgezet bij interviewers, één contactpoging	12,4	12,8	10,7	8,6	12,6	-	-	
adres wel uitgezet bij interviewers, twee contactpogingen	9,5	12,9	12,4	1,4	6,4	-	-	
adres wel uitgezet bij interviewers, minimaal drie contactpogingen	0,7	0,8	1,4	0,3	0,6	-	-	

Bron: Labyrinth Onderzoek & Advies 2021

6 Representativiteit en weging

In paragraaf 6.1 bezien we in hoeverre de netto-steekproef (responsgroep) een goede afspiegeling is van de populatie met betrekking tot een aantal achtergrondkenmerken. De mate van representativiteit is hierbij uitgedrukt met behulp van zogeheten R-indicatoren (zie o.a. Schouten et al. 2009). R-indicatoren drukken de mate uit waarin de samenstelling van de netto-steekproef (responsgroep) afwijkt van of overeenkomt met de oorspronkelijke bruto-steekproef. Dit wordt uitgedrukt in een enkele waarde die ligt tussen de 0 en de 1 (of 0% en 100%). Een 1 (of 100%) betekent een perfecte overeenkomst en dus een zeer sterke mate van representativiteit. Een 0 (of 0%) betekent geen enkele overeenkomst en dus een totaal gebrek aan representativiteit. Deze representativiteit geldt natuurlijk alleen voor de sociodemografische en socio-economische kenmerken die in het model zijn opgenomen om de R-waarde te schatten. Voor een meer gedetailleerde beschrijving over de berekening van de R-indicatoren in dit model verwijzen we naar de toelichting van het CBS (Mikolajewski en Gouweleeuw 2021; zie bijlage A). De resultaten van de representativiteitsanalyse met behulp van R-indicatoren worden gepresenteerd in paragraaf 6.1.

Het wegen van het bestand dient ertoe de verdeling op een groot aantal sociodemografische en socio-economische kenmerken in de netto-steekproef overeen te laten komen met de verdeling in de populatie. Hoe deze weging heeft plaatsgevonden, wordt kort toegelicht in paragraaf 6.2.

6.1 Representativiteit van het onderzoek

Voor iedere doelgroep in deze survey is apart een zogeheten R-indicator uitgerekend om inzicht in de mate van representativiteit te verschaffen. Zie tabel 6.1 voor een overzicht van de variabelen die in het model zijn opgenomen dat is gebruikt om de R-indicatoren te berekenen.

Tabel 6.1
Variabelen R-indicatoren in model

variabele	omschrijving	categorieën en waardenbereik
migratieachtergrond	migratieachtergrond van de persoon	Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond; Iraanse migratieachtergrond; Marokkaanse migratieachtergrond; Poolse migratieachtergrond; Somalische migratieachtergrond; Surinaamse migratieachtergrond; Turkse migratieachtergrond; zonder migratieachtergrond
Geslacht	geslacht van de persoon	man; vrouw
Leeftijd	leeftijd van de persoon op 1 januari 2020	indeling in klassen van vijf jaar
Generatie	etnische generatie van de persoon	zonder migratieachtergrond; eerste generatie migratieachtergrond; tweede generatie migratieachtergrond
type huishouden	type huishouden waar de persoon op 14 januari 2020 lid van was	eenpersoonshuishouden; niet-gehuwd paar zonder kinderen; gehuwd paar zonder kinderen; niet-gehuwd paar met kinderen; gehuwd paar met kinderen; eenouderhuishouden; overig type huishouden
grootte huishouden	grootte van het huishouden waar de persoon op 14 januari 2020 lid van was	eenpersoonshuishouden; meerpersoonshuishouden
grootte gemeente	grootte van de gemeente waar de persoon op 14 januari 2020 stond ingeschreven	minder dan 20.000 inwoners; 20.000 tot 50.000 inwoners; 50.000 tot 100.000 inwoners; 100.000 tot 150.000 inwoners; 150.000 tot 250.000 inwoners; Utrecht; Den Haag; Rotterdam; Amsterdam
persoonlijk inkomen	persoonlijk inkomen van de persoon in 2019	indeling in decielen

Bron: Mikolajewski en Gouweleeuw 2021

In de tabel 6.2 staat de mate van representativiteit van de responsamenstelling van de netto-steekproef, weergegeven per onderzochte doelpopulatie, uitgedrukt als een R-indicatorwaarde tussen 0 en 1. Als vuistregel geldt dat de mate van representativiteit als goed kan worden opgevat indien de R-indicator een waarde heeft van 0,8 of hoger.

Er is sprake van een hoge tot zeer hoge mate van representativiteit van de responsamenstelling in de verschillende netto-steekproeven. De netto-steekproef met de laagste R-waarde is die onder personen met een Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond. Deze is echter met een waarde van (afgerond) 0,8 ook nog steeds goed te noemen. De responsamenstellingen van alle netto-steekproeven komen dus goed overeen met de samenstellingen van de bruto-steekproeven voor wat betreft de variabelen in het model.

Tabel 6.2

R-indicatoren en bijbehorende standaardfouten, uitgesplitst naar migratieachtergrond van de doelpopulatie

migratieachtergrond	R (SE)
Turkse migratieachtergrond	0,857 (0,022)
Marokkaanse migratieachtergrond	0,859 (0,021)
Surinaamse migratieachtergrond	0,868 (0,022)
Caribisch-Nederlandse migratieachtergrond	0,795 (0,021)
Somalische migratieachtergrond	0,832 (0,026)
Iraanse migratieachtergrond	0,864 (0,023)
Poolse migratieachtergrond	0,838 (0,022)
zonder migratieachtergrond	0,837 (0,026)

Bron: Mikolajewski en Gouweleeuw 2021

6.2 Weging

Het CBS heeft de databestanden van de SIM2020 gewogen: voor de 5323 respondenten berekende het CBS gewichten die kunnen worden gebruikt om met de responsgegevens populatie-eigenschappen te schatten⁶ (zie de toelichting van Mikolajewski en Gouweleeuw (2021) in bijlage A) voor een meer gedetailleerde beschrijving van de totstandkoming van de gewichten). Door de weging wordt niet alleen gecorrigeerd voor de verschillen in insluitkansen van de steekproefpersonen,⁷ maar wordt ook de netto-steekproef gewogen naar de volgende acht achtergrondkenmerken: migratieachtergrond, geslacht, leeftijd, generatie, type huishouden, grootte huishouden, grootte gemeente en persoonlijk inkomen (zie bijlage A voor de indeling naar categorie). Voor de netto-steekproef onder respondenten zonder migratieachtergrond is er vervolgens nog een extra variabele aan het weegmodel toegevoegd omdat controles op het eerste weegmodel significante verschillen op deze variabele lieten zien.⁸ De weging gebeurde volgens de weegmodellen in tabel 6.3. De gewogen steekproef wordt dus opgehoogd naar de samenstelling van de acht doelpopulaties op de onderstaande (combinatie van) achtergrondkenmerken.

⁶ Zo'n gewicht bestaat uit het product van drie getallen: een insluitgewicht dat corrigeert voor de verschillende trekkansen die zijn gebruikt bij het trekken van de steekproef, een eerste correctiegewicht dat corrigeert voor de uitval bij het uitvoeren van de extra bewerkingen op de steekproef en een tweede correctiegewicht dat corrigeert voor de uitval als gevolg van de selectieve non-respons.

⁷ En een correctiegewicht voor de uitval bij het uitvoeren van de extra bewerkingen op de steekproef.

⁸ In essentie behelst dit een controle tussen de verdeling op deze variabele op basis van registratiegegevens en de gewogen verdeling op basis van het model wanneer registratiegegevens worden gekoppeld aan de steekproef.

Tabel 6.3

Weegmodel gebruikt in de weging van SIM2020

zonder migratieachtergrond	andere groepen
geslacht + leeftijd + generatie + type huishouden + grootte huishouden + grootte gemeente + persoonlijk inkomen + eigendom woning	migratieachtergrond * geslacht + migratieachtergrond * leeftijd + migratieachtergrond * generatie + migratieachtergrond * type huishouden + migratieachtergrond * grootte huishouden + migratieachtergrond * grootte gemeente + migratieachtergrond * persoonlijk inkomen.

Bron: Mikolajewski en Gouweleeuw 2021

7 Slot

De SIM2020 past in een inmiddels lange rij aan surveyonderzoeken onder migrantengroepen in Nederland. Het is dus geen nieuw onderzoek. Wel nieuw is dat het veldwerk uitgevoerd is in tijden van de coronapandemie. Dit heeft de uitvoering van het veldwerk op verschillende manieren beïnvloed en een beroep gedaan op de activiteit en flexibiliteit van de bij deze survey betrokken partijen. We zetten tot slot van deze methodologische rapportage een aantal zaken op een rij over het proces en het resultaat van het veldwerk.

Door extra inspanningen en flexibiliteit van Labyrinth, het SCP, het CBS en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is het veldwerk voor SIM zo optimaal mogelijk uitgevoerd. Belangrijk hierbij was een 'staande' organisatie, bestaande uit partijen die eerder met elkaar hadden samengewerkt en snel konden inspelen op snel veranderende omstandigheden. De aanvankelijke doelstellingen zijn in goed overleg aangepast. Deze doelstellingen hadden betrekking op de duur van het veldwerk, het aantal contactpogingen, de streefaantallen en de responshoogte. Extra middelen vanuit het ministerie maakten het mogelijk om de duur van de veldwerkperiode te verlengen en CAPI-veldwerk uit te voeren.

Het veldwerk heeft tot de volgende – gunstige en minder gunstige – resultaten geleid:

- De streefaantallen zijn niet behaald, behalve in de Iraanse en Somalische groep.
- Vanwege het aangepaste veldwerk zijn de responspercentages laag. In vergelijking met SIM2015 geldt dit in het bijzonder voor de vier grote 'klassieke' groepen. Hun respons in de CAWI-fase is betrekkelijk laag – dat was in SIM2015 ook al zo – en is slechts beperkt verhoogd in de CAPI-fase, die vooral voor personen met een Marokkaanse, Surinaamse en Caribisch-Nederlandse achtergrond weinig respons heeft opgeleverd.
- Het veldwerk onder de Somalische groep is opvallend goed verlopen. De groep heeft de naam moeilijk bereikbaar te zijn. De CAWI-respons lag in SIM2020 al boven verwachting en ook het CAPI-veldwerk is, zeker gezien de coronasituatie en in vergelijking met de andere groepen, succesvol verlopen.
- Ondanks de onorthodoxe uitvoering van het veldwerk laten de R-indicatoren opvallend gunstige scores zien: de representativiteit is hoog tot zeer hoog te noemen.

Welke lessen zijn uit dit veldwerk te trekken?

- Extra reminderbrieven leveren steeds een impuls op voor de respons. Toch zitten hier ook nadelen aan. Personen voelen zich onder druk gezet om een vragenlijst in te vullen, terwijl ze eigenlijk niet mee willen doen. Achteraf hadden we deze reminderbrieven misschien niet moeten versturen en/of hadden we kunnen kiezen voor een andere toonzetting en inhoud van de brief: minder gericht op deelname en meer informerend over het verloop van het onderzoek en de invloed van corona op het onderzoek.
- CAPI-veldwerk onder het gesternte van corona is lastig en raakt op een gegeven moment ook aan ethische grenzen. Wat mag je nog vragen van zowel interviewers als steekproefpersonen? We hebben Labyrinth gevraagd zo weinig mogelijk druk te leggen op de interviewers en hun de ruimte te geven om in geval van twijfel niet het veld in te gaan. Bij een deel van de interviewers was de teleurstelling groot toen we besloten het veldwerk stop te zetten; in hun beleving was het heel goed mogelijk om in coronatijd interviews af te nemen.

Niettemin roept het de vraag op of we de CAPI-fase überhaupt hadden moeten starten en/of eerder hadden moeten stilleggen.

- In tijden van corona is er geen tijd te verliezen als de mogelijkheid bestaat om face-to-face-veldwerk uit te voeren. In september 2020 is met het CAPI-veldwerk gestart. Het veldwerkbureau hield in de planning rekening met een veldwerkperiode van circa vier maanden. Achteraf gezien had veel meer ingezet moeten worden op een korte en intensieve CAPI-veldwerkperiode. Dit stelt eisen aan de omvang en beschikbaarheid van het interviewcorps. Een les voor de langere termijn is mogelijk dat bepaalde perioden van het jaar niet meer geschikt zijn voor CAPI-veldwerk. Als het virus met name in de herfst en winter actief blijft en aanleiding geeft tot lockdown-achtige maatregelen, betekent dit dat CAPI-veldwerk in de komende jaren vooral in het voorjaar en de zomer zal moeten plaatsvinden.

8 Literatuur

- AAPOR (2015). *Standard definitions. Final dispositions of case codes and outcome rates for surveys* (achtste editie). Alexandria, Virginia: American Association for Public Opinion Research. Geraadpleegd oktober 2015 via www.aapor.org/AAPORKentico/AAPOR_Main/media/publications/Standard-Definitions2015_8theditionwithchanges_April2015_logo.pdf.
- Andriessen, I. en J. Kappelhof (2016). *Survey Integratie Migranten 2015. Verantwoording van de opzet en uitvoering van een survey onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse, Poolse en Somalische Nederlanders en een autochtoon Nederlandse vergelijkingsgroep*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- CBS (2020). *Jaarrapport integratie 2020*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021). *Cohortstudie asielzoekers en statushouders 2021*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dagevos, J., E. Miltenburg, M. de Mooij, D. Schans, E. Uiters en A. Wijga (2020). *Syrische statushouders op weg in Nederland: de ontwikkeling van hun positie en levenssituatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kappelhof, J.W.S. (2015). The impact of face-to-face versus sequential mixed-mode designs on the possibility of non-response bias in surveys among non-Western minorities in the Netherlands. In: *Journal of Official Statistics*, jg. 31, nr. 1, p. 1-31.
- Korte, K. en J. Dagevos (2011). *Survey integratie minderheden 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kruis, T. (2021). *Methodologische rapportage SIM*. Utrecht: Labyrinth Onderzoek & Advies.
- Mikolajewski, N. en J. Gouweleeuw (2021). *Survey integratie migranten: steekproeftrekking en weging*. Te vinden op www.scp.nl als bijlage A bij deze publicatie.
- Schouten, B., Cobben, F. en J. Betlehem (2009). Indicators of representativity of survey nonresponse. In: *Survey Methodology*, jg. 35, nr. 1, p. 101-113.
- Thiel, L. van, S. Hooijmans, Y. Schothorst en N. Rozema (2015). *Veldwerkverslag SIM 2015*. Amsterdam/Utrecht: TNS Nipo/Veldkamp Marktonderzoek/Labyrinth Onderzoek & Advies.